Эхэ һайхан нютагаа эб хамта мандуулая!

1921 оной декабриин 21-һээ гарана

БУРЯАД ҮНЭН

Бүгэдэ арадай газетэ

1992 ФЕВРАЛЬ 27
хара бар һарын 25
ЧЕТВЕРГ
гарагай 5
№ 39 (18398)
сэн 6 мүн.

Республикын дүрбэн мянгатанай клубай гэшүүдэй ээлжээтэ зүблөөн мүнөөдэр болохонь

ҮРҮҮШҮҮЛҺЭЭ ШЭЭ АБАМААР

...ялнуудтэл адли, үнгэрһэн жэлдэ респуб-...ай һаалинин фермэнүүдэй, мүн һаалишадай ...аан эдеэ элбэг дэлбэгээр үйлэдбэрилхэ ...ниимэ үргэн дэлисэтэй мүрысөөн, тэмсэл ...алгүй гэхэдэ, алдуу болохогүй байна. Эдэ-...лективүүдэй мүрысөөе харуулһан табли-..., тайлбаринуудшье республикын газетэ-...ёр-гурбан жэлэй хугасаа соо үргэнөөр ха-...аг һаа, харин нёдондо толилогдохоёошье ...байгаа. Энэ хэрэгтэ Бурятскагропром-...л ажалай таһагай мэргэжэлтэд эдэбхи ...ргаагүй ха юм.

...жэлнай алишье талаараа хүшэрхэн ...Дэлгүүрэй харилсаанда ороһон нёдон-...һу үйлэдбэрилгын хэды доошолбошье, ...энэй зарим эзэд үргэһэ нойроо мартан, ...худэлһэнэйнгөө ашаар илалта туй-...һан байна. Республикын дүрбэн мян-...убай гэшүүдэй хоёр жэлэй саада тээ ...ысөөнэй дүримүүдые бэелүүлжэ шада-...үү һаалишадые, һүнэй 5 фермые, нэгэ ...луунаар амаршалая! Мухар-Шэбэрэй ...нинэй нэрэмжэтэ колхоз 1991 оной тур-...ө 24049 центнер һу һааһан, үнеэн бүри-...эргээр 3956 килограмм һу абаһан бай-...лагдаһан үрэ дүнгүүдынь урзанда жэ-...одоо 2035 центнерээр, үнеэн бүриһөө һу ...76 килограммаар дээшэлээ. Һу һаалинин ...й дундаһаа Ивалгын районой һуралса-...л ажахын Түбэй, Мухар-Шэбэрэй рай-...эй нэрэмжэтэ колхозой нэгэдэхи фер-...ллективүүд дахинаа амжалта туйлаба. ...энүүдэй зэргэдэ Тарбагатайн «Совет-...я» колхозой нэгэдэхи, Кабанскын райо-...ай ОПХ-гай Тимлюйн фермэнүүд ороло-...

...дүнгөөр табан мянгатанай зэргэдэ гур-...ан гараба. Эдэнэрэй дундаһаа һуралса-...л» ажахын түрүү һаалишан Г. В. Вто-...д ажахын һаалишан Н. П. Родионова, ...ин районой «Нестеровский» совхозой ...Б. А. Картамышева гэгшэдые онсолон

Ивалгын районой һуралсалай «Байгал» ажахын түрүү һаалишадай нэгэн Галина Владимировна Вторушина ажал хэрэгээрээ ходоодоо суурхажа ябадаг малшан гэлсүүлдэг болоһоор яһала үнинэй юм. Тэрэ 1984 онһоо хойшо республикын гурбан мянгатанай, 1990 онһоо эхилээд, дүрбэн мянгатанай клубай гэшүүнээр батаар абтанхай. Урзанда жэлдэ түрүү һаалишан түрүүшынхээ үнеэн бүриһөө 5262 килограмм һу һаажа, табан мянганай хилые амжалтатай дабажа гараһан алдартай. Хүшэр хүндэ үнгэрһэн жэлдэ Галина Владимировна бүхыдөө 855 центнер сагаан эдеэ үйлэдбэрилһэн, үнеэн бүриһөө 5032 килограмм һу абаһан байна. Иигэжэ тэрэ дүрбэн мянгатанай клубай гэшүүдэй абаһан мүрысөөнэй дүримые нэрэтэн солотойгоор дүүргэжэ шадаба.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: һаалишан Г. В. Вторушина.
Ц. ЦЫРЕНЖАПОВАЙ фото.

1991 оной туршада 18000 центнерһээ доошо бэшэ, үнеэн бүриһөө 3500 килограммһаа бага бэшэ һу һааһан, гүрэндэ 80 процентһээ дээшэ һу нэгэдэхи сортоор тушааһан

I. АЖАХЫНУУД

Районууд	Ажахынууд (тэрэнэй хүтэлбэрилэгшэдэй фамили, нэрэ, обог)	Бүхыдөө һааһан һунинь (центнерээр)	Үнеэн бүриһөө абаһан һунинь (килограммаар)	Нэгдэхи сортоор тушаһан һунинь (процентээр)
Мухар-Шэбэрэй	Ленинэй нэрэмжэтэ колхоз (түрүүлэгшэнь А. П. Калашников)	24049	3956	80

II. ФЕРМЭНҮҮД

Ажахынууд	Һу һаалинин фермэнүүд (тэдэнние даагшанарай фамили, нэрэ, обог)	Бүхыдөө һааһан һунинь (центнерээр)	Үнеэн бүриһөө абаһан һунинь (килограммаар)	Нэгдэхи сортоор тушаһан һунинь (процентээр)
	ИВАЛГЫН РАЙОН			
Һуралсалай «Байгал» ажахы	Түбэй (Б. М. Лубсанов)	4610	4520	97
—«—	Посельскын (Г. Л. Могзоева)	2080	4175	94
	КАБАНСКЫН РАЙОН			
Байгалай ОПХ	Тимлюйн (С. В. Зарубин)	9321	3585	73
	МУХАР-ШЭБЭРЭЙ РАЙОН			
Ленинэй нэрэмжэтэ колхоз	1-дэхи фермэ (И. А. Калашников)	15588	4534	80
	ТАРБАГАТАЙН РАЙОН			
«Советская Россия» колхоз	1-дэхи фермэ (З. Г. Усманова)	638	3900	79

1991 оной дүнгөөр бүхыдөө 800 центнерһээ доошо бэшэ һу абаһан, үнеэн бүриһөө 4000 килограммһаа дээшэ һу һааһан һаалишад:

Һаалишадай, фамили, нэрэ, обог	Ажахынууд	Бүхыдөө һаагдаһан һун (центнерээр)	Үнеэн бүриһөө абтаһан һун (килограммаар)
	ИВАЛГЫН РАЙОН		
Вторушина Г. В.	Һуралсалай «Байгал» ажахы	855	5032
Доржиева Н. Б.	—«—	802	4991
Родионова Г. В.	—«—	805	4473
Седых Л. Н.	—«—	726	4035
Степанова С. П.	—«—	712	4146
Родионова Н. П.	—«—	700	5031
Гомбоев В. П.	—«—	662	4083
	КАБАНСКЫН РАЙОН		
Александрова Р. В.	Байгалай ОПХ	1423	4744
Коренева П. Н.	—«—	1344	4481
Никонова Л. И.	—«—	1203	4010
Смольникова Л. А.	—«—	1200	4001
Нечкина З. Т.	—«—	1253	4177
Александрова С. Т.	—«—	1246	4155
Изюрьева Л. А.	Хандалын совхоз	1303	4487
	ПРИБАЙКАЛИИН РАЙОН		
Картамышева В. А.	«Нестеровский» совхоз	2412	5027
	МУХАР-ШЭБЭРЭЙ РАЙОН		
Брылева И. Т.	Ленинэй нэрэмжэтэ колхоз	1192	4968
Свинкина А. С.	—«—	1337	4935
Шамарина П. Н.	—«—	1246	4762
Соснина Г. А.	—«—	1453	4666
Варфоломеева Н. Е.	—«—	1320	4557
Иванова У. Н.	—«—	1335	4541
Кудрицкая Г. И.	—«—	1438	4353
Никитина Г. И.	—«—	1327	4203
Калашникова П. С.	—«—	1080	4171
Тахирова Ф. И.	—«—	1208	4107
	ЗЭДЫН РАЙОН		
Санданова Д. Г.	«Октябрьский» совхоз	764	4241
Гомбоцыренов А. М.	—«—	748	4156
Хандуева Ц-Х. Ш.	—«—	724	4017
Цыремпилова С. Ц.	—«—	683	4013
	ХОРИИН РАЙОН		
Ширапова М. Б.	«Георгиевский» совхоз	760	4001

Хабарай тарилгада хэр бэлдэнэб?

БЭРХЭТЭЙ БАЙДАЛАЙ ТОХЁОЛДОБОШЬЕ...

...ажахыда иланзалда техникэ ...рёо бэрхэтэй-...дажэ байна гэ-... Али бүхы ...түрүүн запас ...ходо дуталдаг ...шэнэ техникын ...болоһон үшар ...гол шалтгаа-...

...ие ажахыда ха-...да хүдэлхэ ...нануудые за-...ы тиимэ бай-... Хэды тингэ-...ой инженерно-... мэргэжэлтэд, ...уд заһаба-...тайгаар ябуул-...аһөөнь дулды-...умэ хэнэ гэ-...

...аар ажахыда ...гэр элдэб ту-...өөр, тэ... соо-...эй—8, 1 150 ...актор заһаба-...рилагдажа гаргагдаа. Гадна сеялка, борной гол түлэб хуу бэлэн болгогдоо,—гэжэ «Заганский» колхозой профкомой түрүүлэгшэ Л. С. Максимова хэлэнэ.

— Саада тээнь заһабарилагдаха трактор, машина үшөо олон үлөө гү?—гэжэ асуухада, тэрэ нигэжэ харюусана:

— Ажал үшөол ехэ даа. Гансахан февраль, март соо 25 трактор, 12 анзаһан, 14 культиватор гэхэ мэтэ заһабарилагдаха ёһотой. Юунэйшье болоо һаань, апрелинь 1 болотор бүхы машина, техникэмнай бэлэн болгогдохол эргэтэй.

Профкомой түрүүлэгшын хэлэһэнэй ёһоор, заһабарилга дээрэ Ю. И. Власюк, М. Я. Ревенский гэгшэдэй даадаг бригадануудай эгээл дүршэлтэй бэрхэ 40 гаран механизатор хүдэлнэ.

Тэдэнэй һаадгүйгөөр, бүтээсэ ехэтэйгээр ажаллахынь тула колхозой правленин, профсоюзай комитет бии байһан арга боломжын эргээр столоводоо механизаторнуудые бараг хямда сэнгээр эдеэлүүлхэ, хилээмэ, талха гэхэ мэтэ продуктаар хангаха гэжэ ороддоно. Мүнөө мяха худалдан абаха гүрэнэй сэнгэй эрид дээшэдээшье һаань, ажахы столоводоо мяханай килограмм бүхэнэй сэнгые 5 түхэригөө дээшэ гарганагүй. Капуста, хартаабхань түлөөһөгүй ааб даа.

Эдэ бүгэдэ алишье талаараа зүб гэжэ һанагдана. Хэды хүшэр бэрхэтэй байдалай тохёолдоо, хамаг юумэнэй хоморшье һаа, бүхы арга боломжоёо элсүүлжэ, машина, техникые саг соонь заһабарилха, хабарайнгаа тарилгада түгэс бэлдэхэ хэрэгтэй гэжэ эндэхи тарилнад ойлгоно бшуу.

В. ШИРДАРМАЕВ.
Мухар-Шэбэрэй район.

ОЛОН ҮХИБҮҮДТЭЙ БҮЛЭНЭРЫЕ АНХАРХА

МОСКВА. Кремль соо Россин Президент Борис Ельцин России олон үхибүүдтэй бүлэнэрэй нэгэдэлэй түлөөлэгшэдтэй уулзаба. 1992 оной январиин 22-то байгуулагдаһан ниитын энэ эмхи России 40-ээд хото городуудта ажал ябуулжа эхилээ. Илангаяа дэлгүүртэ шэлжэн орохо үедэ олон үхибүүдтэй айлнуудые социальна талаар хамгаалха, дэмжэхэ гэзэнэ гол зорилгомнай мүн гэжэ тэрэниие эмхидхэгшэд тоолоно.

3 ба тэрээнһээ олон үхибүүдтэй айлнуудай хүшэр хүндэ байдалда ороһон тухай уулзалга дээрэ һанаа зобонгеор хэлэгдээ. Манай обществодо үхибүүдэй түрэсэ үсөөрөө, хүүгэдэй гээгдэхэ ябадал олошороо гэжэ тэмдэглэгдэбэ.

Россин Президентын хэлэһэнэй ёһоор, гэр бүлын нэрэ хүндые дээшэлүүлхын тула мүнөөнһөө эдэбхитэй хүдэлмэри ябуулжа эхилхэ шухала. Россин парламентын мэнэ һаяар баталан абаха ёһотой гэр бүлэ тухай хуули энэ хэрэгтэ шухала үүргэ дүүргэхэ байна. Олон үхибүүдтэй айлнуудта хабаатай асуудалнууд тэндэ баһал харуулагдаха байһаниинь сохом.

Россин Президентын хэлэһэнэй ёһоор, гэр бүлын нэрэ хүндые дээшэлүүлхын тула мүнөөнһөө эдэбхитэй хүдэлмэри ябуулжа эхилхэ шухала. Россин парламентын мэнэ һаяар баталан абаха ёһотой гэр бүлэ тухай хуули энэ хэрэгтэ шухала үүргэ дүүргэхэ байна. Олон үхибүүдтэй айлнуудта хабаатай асуудалнууд тэндэ баһал харуулагдаха байһаниинь сохом.

Россин Федерациин Президентын Указ

ГАЗЕТЭ, ЖУРНАЛНУУДЫЕ БА ГҮРЭНЭЙ НОМОЙ ХЭБЛЭЛЫЕ ХУУЛИИН БА ЭКОНОМИЧЕСКА ТАЛАҺААНЬ ХАМГААЛХА НЭМЭЛТЭ ХЭМЖЭЭНҮҮД ТУХАЙ

Газетэ, журналнуудай ба номой хэблэлэй ажал ябуулгын хуулиин болон экономическа үндэһэ һуурине бэхижүүлхэ, дэлгүүрэй харилсаануудта шэлжэн орохо үедэ социальна хэблэлэй продукци гаргахын тулада шухала эрхэ нүхэсэлнүүдта байгуулха зорилгоор нигэжэ **тогтоохомни**:

1. «Хэблэлэй хүдэлмэрилэгшэдэй мэргэжэлэй эрхэ сүлөө ба уялгануд тухай» Хуулиин проект Россин Федерациин правительство зохёожо, дамжуулха.

2. Бии байһан мүнгэн зоориин хэмжээгээр хүдэлмэрилэгшэдтэ салин, мүн ажалай түлбэриин түхэл янзануудые, гурим ба хэмжээнүүдые өөһэдөө мэдээд тогтоохо эрхэ газетэ, журналнуудай редакцинуудта олгохо.

3. Россин Федерациин правительство:

Россин Федерациин Хэблэлэй ба мэдээсэлэй министерствээр баталагдаһан программануудай ёһоор гаргадаг һуралсалан, хүүгэдэй, уран һаяханай, энциклопедическэ, справочна номуудые, уран зурагуудые, мүн тэрэшэлэн газетэ, журналнуудые гүрэнэй хэблэлүүдэй гаргалгые хангаха зорилгоор 1991 ондо гүрэндэ оруулһан продукциин 70 процентһээ бага бэшэ хэмжээнэй газетын, ном хэблэдэг саарһа ба хабтаһалдаг картон реестртэ оруулагдаһан монополист-предприятинууд 1992 ондо гүрэндэ оруулха гээд целлюлозо-саарһанай промышленностин предприятинуудта тогтоохо;

гүрэндэ тушаагдаха ёһотой газетын ба ном хэблэдэг сортын саарһанда, мүн тэрэшэлэн ном хабтаһалдаг картондо 1992 ондо монополист-предприятинууд гуримшуулагдаһан сэнгүүдые тогтоохо;

гүрэнэй хэрэглэмжэдэ газетын ба юумэ хэблэдэг сортын саарһа, ном хабтаһалдаг картон оруулха хэлсэлнүүдые дүүргэнгүй байгаа һаань, Россин Федерациһаа гадуур продукци эльгээхын тулада предприятинуудта үгтэһэн лицензинүүд хэрэглэгдэхээ болоулагдаха;

почтоор юумэ эльгээһэнэй түлөө, городууд хооронды телефонно хэлхеэ холбооной тарифуудые дээшэлүүлхэ, 1991 ондо үнгэргэгдэһэн захил абалгын кампаниин хэмжээгээр газетэ, журналнуудые захил хэгшэдтэ хүргэхэ, тарааха талаар, урдахи жэлэйхитэй сасуулхада ехэ болоһон гаргашанууудыень хэлхеэ холбооной гүрэнэй предприятинуудта 1992 ондо харюулжа түлөхэ;

сэнгүүдэй һула табигдаһание хараада абан, газетэ, журналнуудые ба социальна удха шанартай хүүгэдэй ба һуралсалай номуудые хэблэлгэдэ мүнгэ нэмэжэ һомолхынь тулада Россин Федерациин Хэблэлэй ба мэдээсэлэй министерствэдэ помолоотонуудые хубаарилха гээд Россин Федерациин Экономикын ба Финансын министерствэнүүд 1992 оной бюджедэй проект соо хараалха.

Хэблэл тараадаг эмхинүүдэй зонхилхо ябадалые болюулха программа һарын болзорто зохёохо.

Россин Федерациин Госкомимуществатай хамта Россин Федерациин Хэлхеэ холбооной министерство «Роспечатиин» рознично эмхинүүдые үмсэлхэ гол ёһонуудые тодорхойлхо, тиихэдээ тэрэнэй гол уялгануудые үлөөхэ гээд хараалха.

Москва, Кремль.
1992 оной февралиин 20.

Б. ЕЛЬЦИН.

...АХА САГ ЕРЭЭ

...үүрэй районой ...инженерно-тех-...лмэрилэгшэд, ...гларжа, ерэхэ ...тада бэлдэхэ ...маараар ябуу-...ан тухай хөө-...

...ын управле-...ациин таһагай ...ер И. Г. По-...энэй ёһоор, ...й колхоз, сов-... байһан элдэб ...тракторай 703-...рилагдаа гэжэ ...ын удэрнүүд-...й заһабарил-...нуудаһаа үшөө ...лэн болгогдо-...ргэтэй.

...ангаяа Т-150, ...й хүсэ ехэтэй ...зарим деталь, ...ллана, заһа-...гэнь татана. ...алдэ запасной ...й дуталдаһан-...аар элдүүрил-...техникэ заһа-...р үнжагайраа. ...й тарилгада ...ха тракторай ...миил 45 про-...нүүдэй —50, ...удай 65 процентнь бэлэн болгогдоо нэрэтэй.

— Һаядаа шэнэ техникэ, запас хэрэгсэлнүүд үгтэхэ гэжэ найдаха арга һалаа. Өөһэдөл арга хургыень бэдэрхэ, хуушан, хаягдаһан техникэ хэрэглэхэ, зарим юумыень һэльбэжэ, шэнэлжэ, трактор, машинада табиха болоноби,—гэжэ И. Г. Поляков хэлэнэ.

Хангалгын Бэшүүрэй түбэй баазын директор А. М. Алексеев, хүдөө ажахын управлениин ахамад агроном И. С. Алексеев болон бусад хүнүүд зүблөөн дээрэ үгэ хэлэжэ, хабарай тарилгын урда тээ тохёолдоһон бэрхэшээлнүүдые яажа дабаха, шухала асуудалнуудые хайшан гэжэ шидхэхэб гэжэ өөһэдынгөө һанамжа, дурадхалнуудые хэлээ.

Юрэдөөл, юунэйшье болоо, ямаршье бэрхэшээлэй тохёолдоо һаань, Бэшүүрэй таряашад түсэбөөр хараалагдаһан газартаа тарилгаяа хэхэ, таряалан дээрэхи бүхы хүдэлмэриие саг соонь бэелүүлхэ гэжэ сугларагшад мэдүүлбэ.

В. БОРИСОВ.

«ГЭСЭРЭЙ» ҮДЭШЭДЭ УРИНАБДИ

Монгол угсаата арадуудай «Гэсэр» гэһэн эртэ урда сагай зохёол аяар 275 жэлэй саана хуушан монгол хэлэн дээрэ анха түрүүшынхээ хэблэгдээ һэн. Манай зүрхэ сэдьхэлэй дурасхаалда үлэһэн арадай үльгэршэдэй аша туһаар өөрынгөө түрэл хэлэн дээрэ энэ баялиг үншаха аргатай болоообди.

Өөһэдын баян түүхэтэй арад байһан хадаа «Гэсэр» гэһэн инмэ һонирхолтой, ехэ зохёол найруулһан байна бшуу. Мүнөө үеын хүн зоной зүрхэ сэдьхэлдэ энэ ехэ зохёол хадуугдаха ёһоороо хадуугдана.

«Гэсэртэ» зорюулагдаһан литературна үдэшэ бидэ һаяар үнгэргэжэ, ерэздүйн үетэндэ зорюулнабди. «Гэсэр» тухай һонин юумэ энэ үдэшэ дээрэ шагнаха, хараха байхат. «Гэсэрэй» хэблэлдэ зорюулагдаһан выставкэ дээрэ бүхы номуудынь табигдаха юм. Түрэл тоонто нютагаа магтаһан концерт-наадаар энэ үдэшэ түгэсэхэ.

Монгол, Хитад оронуудһаа айлшад, эрдэмтэд, зохёохы ажалтан энэ үдэшэдэмнай ерэхэ юм.

«Буряад үнэн» газетын хүндэтэ уншагшад! Таанадые баһа энэ үдэшэдэ ерэхыетнай хүлеэнэбди. Февралиин 28-да үдэрэй 4 сагта городой библиотекын зал соо энэ үдэшэ үнгэргэгдэхэ юм. Манай адрес: Ленинэй үйлсэ, 17. Таанадые, хүндэтэ уншагшадые «Гэсэрэй» үдэшэдэ уринабди.

Л. ХАНХАШКЕЕВА,
библиотекын хүдэлмэрилэгшэ.
Улаан-Үдэ.

Дэлгүүрэй харилсаан: ажамидарха арга бэдэрхэ

ОНДОО ХЭНШЬЕ МАНИИЕ АБАРХАГҮЙ

Бүхы орон соо тобшолон хэлэхэдэ, Россин гүрэндэ, манай республикадашье ямар байдалай тохёолдоод байнаниие булта хаража, бэе дээрээ үзэжэ байнабди. Эндэ политика тухай хэлэнэгүйб. Харин үйлэдбэриин үрэ дүнгүүдэй үдэр бүри доошолжо, эд бараанай, эдеэ хоолой зүйлнүүдэй улам хомор, үнэтэй боложо, зоной байдалай, илангаяа зөөри багатай, арга шадалаар тулюур зоной байдалай муудажа байһан тухай хэлэнэб.

Тезд хэды бэрхэтэй байдалай тохёолдоошье һаань, дан ехээр ухаа мэдээ алдаха үндэһэн үгы гэжэ һанагдана. Тиинһээ тиитэрээ арад зониие үлэн хоохон байдалда оруулха, хашаха, зобоохын тула дээдын засаг түрэ, ехэ ноёд һайд лэ эдэ бүгэдые зорюута хэжэ байна гэжэ байжа хашхараа табилдадаг, ямар нэгэ дайсадые бэдэрхэ гэжэ оролдодог ябадалые зүб гэхын яашье аргагүйл даа. Нүгөө зариманай зөөг түрэдэ эсэргүүсэхэмнай гээд, ажалаа орхижо, буһалгаа хэжэ байхадань баһал голхоролтой.

Үнэндөө, ямаршье юумые үлүүсэ дэбэргэхэ, олоной һанаа сэдьхэлые хүлгүүлхэ, «дари дээрэ дабһа адхахада», хэзээдэшье һайн байхагүй.

Манай орон ямар байгаад, яахадаа иимэ болоо гэжэ гэжэ бүлта бодожо үзэхэ, ухаагаараа ойлгохо, аргатайл һаань, бэеэ барюжа, тэсэмгэйгээр хүдэлхэ болонобди. Эндэ ондоо аргагүй. Би тиигэжэл һананаб.

Эгээл тиимэһээ манай орон соо урдын экономическа харилсаае үндэһөөрнь хубилгажа, газар, бүхы зөөри хэрэгсэлнүүдые үмсэлхэ, тодорхой эзэдтэй болгохо, "бүхы дэлгэ дэлгүүрэй гуримда ороо гэһэн хойноо энэниие али болохоор түргэдхэхэ, хэды хүшэр хүндэ, айхабтар бэрхэтэишье һаань, энэ дабаае дабахал хэрэгтэй болоно бшуу.

Энэ талаар Зэдын район соо зарим тэды хүдэлмэриин ябуулагдажа байһан тушаа тобшо тэдыгээр хэлэхын урда хайһан гэзд районой захиргаанай гулваагаар дэбжүүлэгдэһэн тухайгаа хэдэн үгэ дурдалтай. Энэзнһээ урагша арёа шахуу жэлдэ Борьёогой совхоздо директорэзр хүдэлөөб. Урагда нютагаймни зон намайе Россин Федерациин Верховно Советдэй арадай депутадаар һүнгаа һэн. Энэ ехэ этигэл найдабарииень заатагүй харюулха уялгатайгаа һайн мэдэжэ ябадагби. Тиимэһээ байгша ондо арадай депутадуудай районно Советдэй сесси дээрэ районой захиргаанай гулваагай тушаалда һүнгэгдаха кандидадуудай дунда намайе дэбжүүлхэдэнь арсаха, гэдэргээ таталдаха эрхэгүй байгааб. Иимэ орёо бэрхэтэй сагта районой бүхы ажал хэрэгые хүтэлбэрилэн ябуулха, бүхы юумэнэй түлөө харюусаха шэнэ органой урда айхабтар ехэ зорилгын табигдажа байһаниие мэдэжэ байбашье, олоной һэшхэл тэбшэжэ, энэ тушаалдаа дэбжүүлэгдэхэ зүбшөөлөө үгэхэ баатай болоо һэм.

Тиигэжэ шэнэ тушаалда орохоор һэра үлүүтэй саг соо хүдэлжэ байнаб. Хэһэн, бүтээжэрхиһэн юумэнай багашаг найдабарииень заатагүй харюулха уялгатайгаа һайн мэдэжэ ябадагби. Тиимэһээ байгша ондо арадай депутадуудай районно Советдэй сесси дээрэ районой захиргаанай гулваагай тушаалда һүнгагдаха кандидадуудай дунда намайе дэбжүүлхэдэнь арсаха, гэдэргээ таталдаха эрхэгүй байгааб. Иимэ орёо бэрхэтэй сагта районой бүхы ажал хэрэгые хүтэлбэрилэн ябуулха, бүхы юумэнэй түлөө харюусаха шэнэ органой урда айхабтар ехэ зорилгын табигдажа байһаниие мэдэжэ байбашье, олоной һэшхэл тэбшэжэ, энэ тушаалдаа дэбжүүлэгдэхэ зүбшөөлөө үгэхэ баатай болоо һэм.

Тиигэжэ шэнэ тушаалда орохоор һэра үлүүтэй саг соо хүдэлжэ байнаб. Хэһэн, бүтээжэрхиһэн юумэнай багашаг ааб даа. Түрүүшын үдэрһөө район соохи байдалтай һайса танилсаха, хаана юун боложо байнаб, хүнүүд ямар һанал бодолтойб гэжэ мэдэхэ хэрэгтэй байгаа. Илангаяа ямар юумэндэ онсо анхарал хандуулха, ямар асуудалнуудые эгээл түрүүн шиидхэхэб гэжэ һайнаар бодомжолжо үзэхэ, энээн тушаа хүнүүдтэй хөөрэлдэхэ, һанамжа, дурадхалнуудыень хараада абаха шухала болоно.

Түрүүшын эзлжээндэ «Колхоз, совхозуудые шэнэдхэн эмхидхэхэ тухай» Президент Б. Н. Ельцинэй Указые хүсэндэнь хүргэжэ эхилхэ, газар, зөөри хэрэгсэлнүүдые тодорхой эзэдтэй болгохо, үмсэлхэ хэрэгые ехэ удааруулангүй бэелүүлжэ захалха хэрэгтэй гэжэ ойлгоноб. Энэ хүдэлмэри мүнөө район соо нилээд хүлгөөтэйхэнөөр, зарим газарта шууяа шорхроотойхоноор үнгэргэдэжэ байна. Тэрэньшье гайхалгүй. Олон арбаад жэлдэ байһан, муугаар, һайнааршье һаа, өөрынгөө хүргэлтын шатануудые дабажа ерэһэн хамтын, гүрэнэй ажахынуудые гэнтэ тараажа, газар, адууһа мал, техникэ, байра байдал, хамаг зөөриие зондо хубааха, бэеэ даабан олон тоото таряашадай ажахынуудые шэнээр эмхидхэхэ гэзшэ гайтайхан хэрэг. Шуурхан арсалдаан, гомдол мууларгүй юумэн байхагүйл даа.

Эндэ баһа үлүү ехээр яаража, дээрэһээ табигдаһан зарлиг заал һаа, дүүргэхэмнай гээд, нюдэ балайгаар ороһоной, тэбдэһэнэй баһал хэрэгүй гэхээр, «Юумые нэгэ дахин ааб даа. Түрүүшын үдэрһөө район соохи байдалтай һайса танилсаха, хаана юун боложо байнаб, хүнүүд ямар һанал бодолтойб гэжэ мэдэхэ хэрэгтэй байгаа. Илангаяа ямар юумэндэ онсо анхарал хандуулха, ямар асуудалнуудые эгээл түрүүн шиидхэхэб гэжэ һайнаар бодомжолжо үзэхэ, энээн тушаа хүнүүдтэй хөөрэлдэхэ, һанамжа, дурадхалнуудыень хараада абаха шухала болоно.

Түрүүшын эзлжээндэ «Колхоз, совхозуудые шэнэдхэн эмхидхэхэ тухай» Президент Б. Н. Ельцинэй Указые хүсэндэнь хүргэжэ эхилхэ, газар, зөөри хэрэгсэлнүүдые тодорхой эзэдтэй болгохо, үмсэлхэ хэрэгые ехэ удааруулангүй бэелүүлжэ захалха хэрэгтэй гэжэ ойлгоноб. Энэ хүдэлмэри мүнөө район соо нилээд хүлгөөтэйхэнөөр, зарим газарта шууяа шорхроотойхоноор үнгэргэдэжэ байна. Тэрэньшье гайхалгүй. Олон арбаад жэлдэ байһан, муугаар, һайнааршье һаа, өөрынгөө хүргэлтын шатануудые дабажа ерэһэн хамтын, гүрэнэй ажахынуудые гэнтэ тараажа, газар, адууһа мал, техникэ, байра байдал, хамаг зөөриие зондо хубааха, бэеэ даабан олон тоото таряашадай ажахынуудые шэнээр эмхидхэхэ гэзшэ гайтайхан хэрэг. Шуурхан арсалдаан, гомдол мууларгүй юумэн байхагүйл даа.

Эндэ баһа үлүү ехээр яаража, дээрэһээ табигдаһан зарлиг заал һаа, дүүргэхэмнай гээд, нюдэ балайгаар ороһоной, тэбдэһэнэй баһал хэрэгүй гэхээр, «Юумые нэгэ дахин отолхын тула долоо дахин хэмжэжэ үзэ» гэдэг ха юм.

Эгээл энээн дээрэһээ «Мир» колхоздо «гүргэн—түүхэй» юумэн болохоёо һанаа. Колхозой тараагдажа, таряашадай (фермерскэ) ажахынуудай эмхидхэгдэхэдэ, үрдиһэн, шадаһан зониинь һайн газар, техникэ, адууһа мал хубаажа абашахадань, шадал багатай хүнүүд үлөөдэгдэндэ хүртөөд гү, али юушье үгы шахуу үлөө. Иимэ байдалда хүргэжэ болохогүйл байгаа.

Тиихэдэ Доржи Бэнзаровай нэрэмжэтэ, Цагаатын колхозуудай орондо таряашадай ассоциацинууд эмхидхэгдэ. Харин Борьёогой совхозой коллектив бригада, отара, фермернүүдээ мүнөө байһан хэбээрынь үлеегөөд, бэеэ даабан, ажахын гүйсэд тоосоогоор хүдэлдэг кооперативууд болгожо, акционернэ эмхидэ нэгэдхэхэ гэжэ шиидээ. Бусад хэдэн колхоз, совхозууд ажахы эрхилэлгын баһал иимэрхүү гурим шэлэхээр хараална.

ХХ партсъездын нэрэмжэтэ колхозойхид ажахыгаа «Зэдэ» гэжэ хүдөө ажахын предприяти болгоод, «Забайкаллес» концернын бүридэлдэ орожо, үйлэдбэриинь нэгэ звено болоод хүдэлхэнь.

Таряашадай (фермерскэ) ажахынууд, кооперативууд, акционернэ эмхинүүдшье байг хамаагүй, имагтал хүнүүд, коллектив бүхы юумэнэйнгээ бодото эзэд боложо, зөөриингөө өөрын мэдэлэй болоһониие мэдэхэдээ, тэрээндээ хэзээшье урдынхиһаа һураггүй ондоогоор хандахал даа. Бэ бэеһээ дутуугүйгөөр хүдэлхэ гэжэ оролдохо, ухаагаа, һүбэлгэн бэрхэзэ, хаба шадалаа гаргаха зэргэтэй.

Юуб гэхэдэ, бүри хэдэн жэлэй сазна фермерскэ ажахы эрхилжэ эхилһэн, бэеэ даабан арендаторнууд болоод хүдэлжэ захалһан хүнүүд мүнөө ашаг үрэ ехэтэй ажалай жэшээ харуулха.

Анханһаа «Мир» колхозой газар дээрэ хүдэлжэ байһан фермернүүд Ч. Б. Гомбоевтон, Б-Д. Б. Сосоревтон, В. Б. Бэнзаракцаевтан, А. П. Хогоевточ, В. С. Бадмаевтан, Цагаатайн колхозой түрүүшын фермернүүд Д-С. Г. Цыбиковтэн, А. Л. Балдановтан, мүн Доржи Бэнзаровай нэрэмжэтэ колхозой, Алцагай, Бооцын, «Октябрьский» совхозуудай хэдэн фермернүүд яала һайнаар хүдэлнэ.

Үнгэрэгшэ жэлдэ эдэ ажахынуудһаа хамтадаа 2000 центнер һүн, 20 гаран центнер ноохон, 50 шахуу центнер мяхан, 200 центнер хартаабха гүрэндэ худалдэгдаа.

Энэ хэрэгые эгээн түрүүн эхилһэн фермер Ч. Б. Гомбоев (гэртээ гурбан хүн) гүрэнэй банкһаа 80 гара мянган түхэриг үрьһаар абаад, тэрээгээрээ 500 эхэ хонидые, ашаанай автомашина, трактор болон бусад хэрэгтэй техникэ ажахыһаа худалдажа абаа һэн. Үнгэрһэн жэлдэ гансахан ноохо худалдалгаһаа тэдэнэр 86 мянган түхэриг мүнгэ оруулаа. Мүн үмсынгөө үхэр малһаа горитой мяха, һү абажа худалдаа.

Доржи Бэнзаровай нэрэмжэтэ колхозой газар дээрэ фермерскэ ажахы эмхидхэһэн В. Д. Данзанов түрүүн колхозһоо 49 гектар газар, 350 хонидые, 20 үхэр арендээр абаад харуулһалжа, нёдондо ееһэдынгөө газар дээрэһээ 609 центнер үбһэ, золенко хуряагаад, хонидһоо 9,5 центнер ноохо хайшалжа тушаагаа. Гүрэнһөө 75 мянган түхэриг мүнгэ урьһаар абажа, тэрээгээрээ Т-25, МТЗ-80 түхэлэй хөөр трактор, ГАЗ-52 түхэлэй автомашина худалдажа абаа. Ооредо мүнгэ зөөритэй болоходоо, хонидойнгоо, үхэрнүүдэйнгээ сэнгые ажахыдаа түлэжэ, мүнөө тэдэнээ үмсын болгонхой.

Эдэнэй жэшээ дээрэһээ харахада, энэ шухала хэрэгые зүбөөр эмхидхэжэ, илангаяа түрүүшын үедэ фермернүүдтэ гүрэнэй, республикын дээдэ зургаануудай, нютагуудай захиргаануудай зүгһөө али бүхы туһагамжа, дэмжэлгын үзүүлэгдээ һаань, тэдэнэр хүн зониие эдеэ хоолоор хангаха хэрэгтэ бүри ойрын сагһаа хубитаяа оруулха аргатай байна.

Энэзнһээ уламжалан хэлэхэдэ мүнөө арад зониие эдеэ хоолоор хангалгые зааханаарашье һаань, һайжаруулха, илангаяа тулюур байдалтай хүнүүдые, үбтэд, хүгшэдые, үхибүүдые социальна талаар хамгаалха асуудал эгээл шухала болоно. Энэ гансал районой, нютагуудай захиргаанай органуудай дүүргэхэ асуудэл бэшэ. Тэрэ бултандэ хабаатай.

Хамтаараа оролдожо, миил хоохон үгөөр бэшэ, харин бодото ажалаараа энээниие бэелүүлхын түлөө бүхы хүсэеэ, мэргэжэл шадабаряа, дүй дүршэлөө элсүүлээ һаа, байдалаа тогтонижоруулжа, һайжаруулжа шадахабди. Энээнһээ ондоо харгы үгы. Өөһэдһөөмнай ондоо хэншье маниие мүнгэн сангаар, эдеэ хоолоор хангахагүй. Хүн бүхэнэй тиигэжэ ойлгоол һаань, бүхы юумэнай урагшаа ябахал зэргэтэй.

М. СПАСОВ,
Зэдын районой захиргаанай гулваа.

Үмсэлэлгэ үрэтэй гү?

ГЭНТЭ ШИИДХЭҺЭН ГЭНЭТЭЙ...

Районой хүдөө ажахын управлениин начальник В. М. Стручковтой Сагаалганай урда тээхэнэ Ивановка тосхонһоо бүлэг колхознигууд ерэжэ уулзаба. Үшөө урда тээнь 80 хүнэй гар табилгатай бэшэг эльгэһэн байгаа.

«Колхоз, совхозуудые шэнэдхэн эмхидхэхэ тухай» гэһэн Россин Президентын Указ һүүлэй үедэ хүдөөгэй зоной сэдьхэл бага бэшээр хүлгүүлнэ.

Колхозодо үлэлтэй гү, али хубиин зөөритэй боложо гаралтай гү, ямар аргаар ажамидараа һаа, дээрэб?

Газарай ёһотоороо өөрын зөөри болоо һаань, эзэниинь хадаа һайнаар хүдэлмэрилжэ, олзотожошье болохо гэжэ найдамаар. Нүгөө талһаань харахада, трактор, анзаһа, сеялжэ, комбайн болон бусад хэрэгсэлнүүд үгыгөөр хайшан гэжэ газараа элдүүрилхэбши? Шинии хубида үгтэһэн мүнгэ, зөөри ганса культиваторшье диилэхэ үгы байна ха юм.

Тэрэнһээ гадна хубаахадаа хубита газарыеш хүрэжэ ошохын аргагүй холо гү, али нэгэ залхуу гү, үгышье һаа, дурагүй хүнтэйшни зэргэлүүлжэ үгэбэлнь яахабши? Түрэлтэеэ, нүхэртэеэ зэргэлэзд абаха арга байха гү? Газарнайшье һайнтай, муутай байдаг ааб даа.

Хожомоо гэмшэмээр бэшэ ямар шиидхэбэри абалтайб! Хүдөөгэй хүнэй һанаагаа зобохо юумэн олон. Тэрэниие ойлгожо ядахашье юумэн үгыл даа. Мүнөө тэдэшни шүдхэртэшье, бүрхандашье этигэхэеэ болинхой. Ноёд энэ үдэр нэгэ юумэ, үглөө ондоо юумэ хэлэхэ. Мүнөө тогтоол абаад, үглөө һэлгэжэрхихэдэжшье болохо бшуу.

Тиибэ-яабашье өөрын мэдэхэ хубиин газар абаа һаа, һонин бэлэй. Гэбэшье ганса хүн газар барижа шадахагүй гэжэ баһал мэдэхэтэй. Юуб гэхэдэ, трактор, комбайн хамтарангуй, диилэжэ абтахаяа болитдоо. Тиимэһээ хубиин зөөритэд һүүлэй һүүлдэ хамтаржа, ороһото ургамал гү, али тэжэл бэлэдхэхэ кооперативууд, нэгэдэлнүүд, үгышье һаа, ямар нэгэн бага предприятинууд боложол һалаха ха.

Шэнэ фермернүүд бии болохо гү? Сэхыень хэлэхэдэ, хүдөөгэйхидтэ машина, техникэнь үнэтэй, хуушан, гарһаа гарашаһан юумэ абаа болоод, тэрэнээ заһуулха гэхэдэнь, нэгэ солхоообой юумэ хэзэ, найма нугалжа абаха гүб даа.

Хубиин ажалтай хүндэ ямар нэгэн хүнгэлэлтэ, бюллетень, амаралта гэжэ хаанаһаа байхаб. Тэрэнһээ гадна һургуулида, больницада, харгы харуулһалгада, пенсиин жасада гэхэ мэтэшэлэн үшөөшье ямар юумэндэб, бү мэдэ, татабари түлэхэ һонтой болохо.

Тиибэ-яабашье зоригтойшуул олдохол байха. Фермер болохоёо һанаһан хүндэ али болохоор туһалхал хэрэгтэй. Россин засаг фермерэй ажахынуудта ехэ мүнгэ һомолоо гэ гэ һэн. Тэрэнь хаанаш юм ааб даа?

«Долоо дахин хэмжэ, нэгэ дахин отоло» гэжэ зүб үгэ бии ха юм. Бодожол үзэхэ хэрэгтэй.

Гэбэшье фермернүүд бии болохо. Энээн тухай Москвада болоһон Россин худөө ажахын кооперативууд ба таряашадай ажахын нэгэдэлнүүдэй 3-дахи съездын делегадуудэлээ һэм шуу. Жэлэй туршада Россин фермерэй ажахынуудай тоо 4,5 мянганһаа 65 мянганда хүрөө.

Энэ съездын делегат, Ранжуровай нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ Владимир Чимитович Балсанов иигэжэ хэлэнэ:

— Би съездын худэлмэри ехэ анхаралтайгаар шагнааб. Үсөөн бэшэ делегадууд Ивановка шэнги, илангаяа олзотой колхозуудые тараанаһаа үлүү гэнэ. Тиибэшье валова олзоһоо дулдыдан, колхозуудэй досоохи бүхы байгуулалтань хубилха ёһотой.

«Манда «хубалзануудэ» хэрэгүй» гэжэ Ивановкаһаа ерэгшэд хэлэнэ ха юм.

Зүб! Колхозойнгоо сэбэр олзодо оруулһан хубитынгаа зэргээр хүн бүхэн абаха болоходоо. хэн нэгэнэ «дулаахан һуурилаань» бодохол. Хэниие үлөөхэ, хэниие һунгахань —энэ өөһэдынь — колхознигуудэй хэрэг.

Саашадаа хубилха болихоёо хүлеэжэ байха саг һалаа. Хабарайнгаа тарилгын хүдэлмэридэ үрдихын тула колхоз, совхоз доторой байгуулалта хубилгаха хэрэг апрелиин 1 болотор дүүргэхэ гэжэ гүрэнэй зэсагай тогтоол соо хэлэгдэнхэй.

«Гэнтэ шиидэһэн гэнэтэй, гэдэргээ унаһан үбшэнтэй» гэдэгэй ёһоор, бүгэдөөрөө, бүхы колхозооороол шиидхэлэниинь дээрэ гээшэ. Ивановкын эзэлһэн газар дээрэ баригдаһан, бүтээгдэһэн бүхы колхозой зөөри зөөшэ байна ха юм. Тиимэһээ тэндэ ганса шье Ивановкын бэшэ, үбэр-хэрээтынхидэй, шаазгынхидай, тамирайхидай хубита баһал байна бшуу. Бусадайшье газар дээрэ ивановкынхидай зөөри байгаа бээ.

Тэрэнһээ гадна колхозһоо гаража, хубилха, юумэеэ хубаахаяа һанаагүй гахайшадайшье тала харамаар. Ямар гурим тэдэнэй шэлэхэ—өөһэдынь хэрэг. Гэбэшье тэдэнэй арга боломжо, эрхэ тухайнь, ямар гурим шэлээ һаань, һайн байха тухай ойлгуулхал хэрэгтэй.

Тэрэ агропромдохи уулзалгада В. М. Стручков ерэгшэдтэ яһалал олон юумэ ойлгуулжа үгөө, ивановкынхидшье һанаһан, байһанаа хэлээ.

Таряашанай ажахынуудай нэгэдэл. гэзшэ хэндэмнайшье үшөө хүсэд ойлгогдоогүй, шэнэ юумэн. Республика соомнай эндэ-тэндэ ажахынууд хубилгатдана. Колхоз, совхозуудай бригада гү, али отделени байһан бүхэли тосхонуудта таһаржа, бэеэ даабан ажахынууд болоно. Эдэ үдэрнүүдтэ хаа хаанагүй хамтын суглаанууд үнэргэгдэнэ. Мүн тиимэл суглаа «Родина» колхозодо һаяар үнэргэгдэхэ юм.

Районоймнай захиргаанай гулваа А. Г. Нечаев колхоз, совхозуудые хубилгаха хэрэгтэ бодото туһа хүргэхыень атрэпромой газарай ба үмсэлэлгын комиссинуудай мэргэжэлтэдые ажахынуудта эльтээгээ.

Г. ЧЕРНЫШЕВ.
Хяагтын район.

ФОТОРЕПОРТАЖ

БАТА НАЙДАМТАЙ ХҮНҮҮД

Үнгэрэгшэ жэлэй худэлмэриин дүнгүүдые согсолходо, Кабанскын совхозой һү һаалиин фермын табан коллектив ажалай яһала һайн амжалта туйлаа һэн. Тус ажахын һаалишад үнеэн бүриһөө дунда зэргээр 2400 килограмм һү һаажа, түсэбтэ даабарияа үлүүлэн дүүргээ.

Ажахы соогоо эгээл томо Кабанскын һү һаалиин фермэдэ 360 һаамхай үнеэд тоологдоно. Тэдэниие 18 һаалишан харуулһалдаг. Үшөз 6 үхэршэн, 2 трактурист, 5 тугалшан худэлдэг.

Мүнөө үедэ 2 килограмм үбһэ, 15 килограмм шэмэтэ тэжээл үнеэдтээ үгэнэ. Баһа һолоомоёо хэршэжэ үйрүүлээд, 500 грамм талха, таряанай зүйл үнеэн бүридэ хүртэхөөр нэмэжэ худхаад, ураалаар халаажа бүрдүүг болгоод эдюулнэ. Иигэжэ оролдолго, тордилгын хүсээр олонхи һаалишад, нэрлэбэл, Татьяна Николаевна Илькова, Таисия Федоровна Мусонова, Елена Иннокентьевна Сокольникова гэгшэд үбэлэй шэрүүн хуйтэнэйшье үедэ үнеэдэйнгээ үдэр бүриин һаам 8—9 килограммһаа доошоо оруулаагүй.

— Манай фермын худэлмэришэд бултадаа шахуу нютагай хүнүүдһээ бүридэдэг. Олонхинь бүри бага нэгэнһаа мал ажалда худэлмэрилжэ дадаһан, дүй дүршэлөөр баян зон. Ушар тиимэһээ энэшье жэлдэ гүрэндэ һү тушааха түсэбтэ даабарияа дүүргэхэ байхабди гэжэ найдамаар,—гэзд тус МТФ-е даагша Игорь Васильевич Лазарев хөөрөө һэн. Энэ нүхэрнай нёдондо жэлдэ Бурядай худөө ажахын институдай зоотехническэ факультет түгэсхэһэн, дээдэ гарай мэргэжэлтэн гэзд һануулая. Үхэр, малаа зүбөөр харуулһалха, тэжээлыень һайнаар бэлэдхэхэ, хубаарилха талаар туһатай зүбшөл үгэдэг, али бүхы юумээр һаалишад, малшадтаа туһалхые оролдодог, ураншаа һанаатай хүн юм.

Фермын түрүү һаалишадай нэгэн Галина Александровна Селиванова хани нүхэр Александртаяа энэл ажалдаа хорёод жэлдэ худэлмэрилнэ.

Туглашад Юрий Дружинин, Александр Зарубин, Павел Дремухин гэгшэд тус тустаа 45 толгой тугалнуудые тобир һайнаар харуулһалдаг.

Малшад Александр Галкин, Александр Суворов, Иван, Анатолий Безгодоевууд, Константин Выскоцкий, Сергей Суворов гэгшэд үнеэдээ тобир тарганаар харуулһалхын тулада жэлэй дурбэн сагта хүсэл оролдолгоёо һуларуулдаггүй.

Фермын тракторист Александр Селиванов һаалишад, малшадай ажалые хүнгэдхэхэ, туһалха талаар горитой хубитаяа, оруулдаг.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: һаалишан Г. А. Селиванова; тракторист А. Селиванов.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

АШАГТАЙЕНЬ ГЭРШЭЛЖЭ ҮГӨӨ

Мүнөө үмсэлэлгэ, худөө ажахые ондоо гуримаар эрхилхэ тушаа хөөрэлдөөн хаа хаанагүй болоно. Доодо-Жэрэмэй зарим бэрхэшүүл һайн дураараа ееһэдынгөө нютагайхидта таряашанай ажахы худөөдэ хайшан гэзд эрхилхэ жэшээнүүдые харуулжа байна. Колхозой ветеран, пенсионер Владимир Федорович Шатохин өөрынгөө хубиие (пай) үшөө абаашьегүй һаа, газаагаа ёһотойл хонидой отара барижа харуулһална гэхэдэ, алдуу болохогүй.

Хэдэн жэлэй саада тээ Владимир Федорович колхозһоо 8 толгой эмэ түлгэ худалдажа абаһан байгаа. Жэлһээ жэлдэ эдэнь хурьгалжа, һүрэгынь олошоржо эхилээ. Тиихэдэнь тэрэ жэл бүхэндэ 1 центнер хүрэтэр ноохо, олохон арһа тушаадаг болобо.

— Недондо жэлдэ бидэ бэлэдхэлэй пунктда 140 килограмм ноохо тушаагаа һэмди. Тэрэнһээ гадуур 8 мянган түхэриг хониной мяха худалдаабди. Мүнөө манай бүлын отарада 60 хонин, 20 хурьган тоологдоно. Хурьгалаагүй хонид үшөө бии. Зуугаад хонитой болохо ёһотойбди,—гэжэ тэрэнэй һамган Серафима Григорьевна хөөрэнэ.

Шатохиной гэр бүлынхид худөөгэй юрын байдалда тиинһээ тиитэрээ газаагаа эды олон толгой хонидые яагаад барижа шададаг юм? Нэгэдэхээр, тэдэнэр түхэреэн жэлэй хугасаа соо хонидоо адуулжа гарана. Сабшалангай бишыхан талмай арилгажа сэбэрлээд, тэрэнээ голһоо уһалдаг болонхой. Үбэлэй үедэ тэндэһээ сабшажа абаһан үбһээ хэрэглэдэг байна. Огород дээрэһээ хуряажа абаһан үлэгдэлөө хонидтоо үгэлсэнэ. Талха таряанай зүйл ажахыһаа худалдажа абана.

Хонидоо түрүүн ябагаар адуулдаг һаа, һаяхан мори худалдажа ababa.

Хонид гээшэ шэрхи амитад ха юм. Хэзээ нэгэтэ колхозой правлени саашанхи юумээ бодомжолонгүй, ниитын һүрэг соохи хонидоо бүлтыень шахуу мяханда тушааһан байгаа. Мүнөө Жэрэмэй олохон хүнүүд энэ хэрэгыень ходо шүүмжэлдэг юм. Эдэнэр ееһэдынгөө жэшээгээр хонин ажалай хэды шэнээн ашаттай байһыень гэршэлбэ бшуу. Дэлгүүрэй харилсаанай үедэ мяхан, ноохон, арһан хэндэ хэрэгүйб? Хонидые харуулһаһанай гаргашаньшье хямда.

Доодо-Жэрэмдэ үнинөөе хойшо ажаһуудаг Денис Тимофеевич Русин, Василий Демьянович Русин болон бусадай мүнөө ееһэд ееһэдынгөө отарын хонидоо полинуудай үлэгдэлнүүд дээрэ адуулжа ябахыень заатагүй харахат.

С. ТЮЛЮКИН.
Тарбагатайн район.

ХЭРЭГТЭЙ БОЛОЖО МАГАДГҮЙ

США-гай Конституцида түрүүшын арбан нэмэлтэ оруулһан сагһаа хойшо 200 жэлэй ойдо зорюулагдаһан түхэреэн стол М. В. Ломоносовой нэрэмжэтэ Москвагай гүрэнэй университедтэ болобо. Дэлхэй дээрэ энэ «Билль эрхэнүүд тухай» гэзд мэдээжэ болонхой юм. Америкын Холбоото Штадуудта демократическа ёһо заншалнуудай бии болохо хэрэгтэ энэ документ түүхэтэ удха шанартай байгаа. Америкын бүхы правительстванууддай хуулита залууршаниинь США-гай Конституциин болодог һаань, энэ документ эндэхи хүн зоной өөрынь сүлөө болон эрхэнүүдэй үндэһэ һууриг болоно.

«Билль эрхэнүүд тухай» документ манай урдын Совет гүрэндэ хорюултай, үзэгдөөгүй байгаа юм. Манай диилэнхи олон эрхэтэн энээн тухай огто мэдэхэгүй байгаа. Америкын талаһаа энээн тухай мэдээсэхэ оролдолго нэгэнтэ бэшэ гаргагдаһан гээшэ. 1976 ондо Москвада США-гай байгуулагдаһаар 200 жэлэй ойдо зорюулагдаһан ехэ выставкэ эмхидхэгдээ һэн.

Энэ түхэреэн столой эхилхын урда «Интерпульс» гэһэн тусхай Россин болон Америкын хамтын дамжуулгада зорюулагдаһан США-гай Президент Дж. Бушай бэшэг уншагдаа. «Энэ документ хадаа эрхэтэнэй бүхы эрхэ сүлөөе, үзэл мүргэлые, тэрэнэй юуншье гэжэ хэлэхэ аргые хамгаална. Тушаалта зоной бүрүү ажал ябуулгые буруушааха эрхэ олгоно. Ажаһууха, өөрынгөө зөөри өөрөө мэдэхэ эрхэнүүдые хүндэ үгэнэ гэзд тэрээн соонь хэлэгдэнэ. Тэрэшэлэн энээн соонь ееһэдынгөө эрхэтэнэй бүхы эрхэнүүдые хүндэлхөөр, сахихаар правительство уялгалагданхай. Россин Федерациин Шэнэ Конституциин байгуулагдажа байһан үедэ ехэ удха шанартай байһые Дж. Буш тэмдэглэнэ.

В. АНТОНОВ,
доцент.

БУРЯАДАЙ ССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕ

БУРЯАДАЙ ССР-эй ДЭБИСХЭ «ГАЗАРАЙ ТҮЛӨӨ ТҮЛБЭРИ РСФСР-эй ХУУЛИИЕ ХЭРЭГЛЭ

1991 оной октябриин 11-дэ баталагдан рай түлөө түлбэри тухай» РСФСР-эй дэнь оруулалгатай дашарамдуулан, Бу Верховно Совет **иигэжэ тогтооо:**

1. Худөө ажахын шэглэлэй газарай—н лангай түлөө газарай налогой эгээл бага хериг гэжэ тогтоохо.

2. «Газарай түлөө түлбэри тухай» РС 4-дэхи статьятай зохилдуулан, газарай сад налогуудые түлэдэг индустриальна т тинуудта хабаатай гэжэ Загарайн бройл шубуунай Сотниковын, Улаан-Удын, Б Хоринин, Никольскын фабриканууд, г «Южный» комплексые, ан үсхэбэрилгын совхозые тоолохо.

3. Газарай тус бүриин участогуудай нормативна сэнгые адли шэглэлтэй газ таалмайн түлөө газарай налогой хэмжээе хэжэ, түхэригөөр тодорхойлхо. Тиихэдэ зарай налогой эгээл доодо хэмжээе 100 абаха.

4. Буряадай ССР-эй Министрнүүдэй С июнийн 1 болотор:

— газарайнь участогай шанарһаа, ор дулдыдуулжа, районуудта, хотонуудта та худөө ажахын хэрэглэмжын газарай лэй ургамалнуудай түлөө хүнгэлэлтэнүү бэриие болон нормативна сэнгүүдые т рим зохёогоод баталха;

— газарай түлөө түлбэриһөө орохон Буряадай ССР-эй болон арадай депу Советүүдэй, мүн тэдэниие хэрэглэгшэдэ хай счедуудта нэгэдхэн суглуулха гури

— Буряадай ССР-эй министерствэнү митедүүд болон албан зургаануу «Г бэри тухай» РСФСР-эй Хуулиин эрилтэ дэһэн нормативна актнуудые шэнээр х һаа, болюулха.

— газарай түлбэриин түлөө орохон һомологдодог байха 1992—1995 онуудта дээшэлүүлгын программа зохёогоод ба

5. Хотонуудай, худэлмэришэдэй боло хонуудай оршом соо оршоһон газар дэ барилгануудай талаар газарай түлөө н дажа байдаг хэмжээе арадай депутад лон городской Советүүд байгша оной а тор баталха.

6. «Газарай түлөө түлбэри тухай» РС 12—14-дэхи статьянуудаар хараалагдаһ дые Буряадай ССР-эй дэбисхэр дээрэ лалгые хангаха.

7. Тус тогтоолоор хараалагдаһан хэм хойноһоо хиналта хангалгые Буряадай Советдэй Аграрна болон эдеэ хоолой комитедтэ даалгаха, хэрбээ хэрэгэй г дурадхалнуудтайгаар Верховно Советэ рээндэ олгохо.

Буряадай ССР-эй Верховно Сове

Улаан-Удэ хото
1992 оной февралиин 14.

БУРЯАДАЙ ССР-эй ВЕРХОВНО СОВ

БУРЯАДАЙ ССР-эй ПРЕДПРИЯ ГҮРЭНЭЙ МЭДЭЛҺЭЭ ГАРГАХА ТАЛААР 1992 ОНОЙ ПРОГРАМ

«Буряадай ССР-тэ предприятинуудые гаргаха ба үмсэлхэ тухай» Буряадай С «Буряадай ССР-тэ гүрэнэй предприятину дэлһээ гаргаха ба үмсэлхэ тухай» Буряа лие хүсэндэнь оруулха тухай» Буряа ховно Советэй тогтоолтой зохилдуулан, эй Верховно Совет **иигэжэ тогтооо:**

1. Буряадай ССР-эй дэбисхэр дээрэ о тинуудые гүрэнэй мэдэлһээ гаргаха б 1992 оной программа баталха.

2. Буряадай ССР-эй Министрнүүдэй засагай ба хүтэлбэриин бусад зургаануу бэелүүлжэ эхилхэ. Тэрэниие бэелүүлхэ на актнуудые нэгэ һарын туршада э абаха.

3. Арадай депутадуудай районно бол ведүүд нэгэ һарын туршада ееһэдынгө рээ муниципальна зөөри үмсэлэлгын баталан абаха.

4. Хэрэгэй гараа һаань, республикы Советэй зууршалгаар Буряадай ССР-эй дые гүрэнэй мэдэлһээ гаргаха ба үмсэ граммада хубилалта болон нэмэлтэнүү Буряадай ССР-эй Верховно Советэй Пр

5. Буряадай ССР-эй Гүрэнэй зө

ҺАҺАЖААЛ ТУРЛААГАЙ НЮУСА

Зураглал

...ЭМ, БУДУУН, ҺАГСАГАР ...ай боол шэлбүүҺэндэ ...томо бэтэй, хөө хара ...турлааг бэгзышэнхэй Хуйтэнхэн агаар-...болоод лэ «хаар-хаар» ...дуулдаадхина. Мо-...ро ерэхэлээрни, тэрэ ...Һуриһаа үндыжэ, ...хүрэтэйгөөр Һэбиһээр, ...дундуур саашалба. ...рлаагууд айхабтар ута ...зуугаад жэлдэ ажа-...юм гэлсэдэг. Үндэр ...нилэн үбгэрһэн ян-...рлааг хэды хүрэнхэй ...госхоной хойто гүбэ ...үйлсэнүүдэй нэгэн ...дэр томо, ногоон шэ-...р үргэлжэ хашаа дээ-...мгдана. Энэ гэрэ дай-...н ажалай ветеран Сер-...сеевич Самаев бү-...мнүүдаг юм.

...эзэн үбгэн, тэрэнэй ...шэн Дари-Цэрэн Аю-...дэнэй басаган Зоя ...гэшэд хүндэмүү-...жа абаһан байна. ...ута, буурал һахалтай ...дамин һууна. Урин ...минэрһэн нюдэдынь ...цихаралтайгаар шэр-...дуга дээлүүрэй уршу-...нь өөдэ, уруугаа хү-...Байтараа, бэе бэедээ ...өөттылдөөд сугдар-...ргей Жамсаевич ами ...гаа утахан замые ...аймагай Хүүргэ гэ-...та тэрэ 1914 ондо тү-...м. Багахан ябахадаа, ...бүүдэрээ суттаа ню-...эхин һүргүүлида ном ...эхилэн байна. Тии-...доол гурбан үбэлэй ...үргүүлида һуража ...н. Зүгөөр хүбүүн ябаа-...р уншадаг, бэшэдэг ...рдиһэн юм. Һүргүү-...баатай болоһоной ...ааганшье байгаа бэ-...нэй нэгыень үбгэн ...жа үгэбэ:

...сагта үгытэй хүн ...үргэдэжэ, шедалтай ...гаа дарагдажа байгаа ...Минии эсэгэтэн ябаа-...даһан айл юм һэн. ...шэ үзэр малай тоо-...згэдэдэг һааб даа. ...найхин хэдэн арбаад ...малтай байгаа юм. ...гэһэн үгэ, тэрээн-...ойгосо хорёсод ...тараажа эхилэн бай-...рганай» хүбүүн гүү-...нам шэнги үхибүүд ...орихо баатай бо-...ОМ үзэхээ болиһон ...ртэхи хүдэлмэридэ ...даг болобо. Арбаад ...гартаа хурса һүгэ ...рха хэжэ һураа һэн. ...абатарнь, нютаг бу-...н ажахынуудые тог-...ай һураг суу тара-...дулдэмэри ябуулат-...бэ. Хүбүүнэй гэртэ-...ы адуу мал туугда-...вдаад, хамтын ха-...гдаа һэн. Өөһэдтөө ...радаһан хөөр-нэгэн ...лма хүбүүнэй гэртэ-...йри удхэжэ, яһала ...аргатай болоһон ...ізаготовко» гэлдээд, ..., мяха, талха ...н хамаад ябашаха, ...Сергей Жамсаевич ...Баһа «репрессии» ...ратай үйлэ хэрэгүүд ...Самаевай аханарые нэгэтэ һүни хэдэн хүбүүд ерэжэ, абаад ябашаһан юм. Тэрэ гэнэнһээ хойшо хөөр хүбүүдээ гэртэхидынь хараагүй. Нэгэ хэды сагай үнгэрхэлөөр, хөөр эгэшэнэрыень баһа абаашаа бэлэй.

— Газар дайдын гүн, хүиды ссо байдаг биднэрэй дунда хаанаһаа гэнтэ элдэб эсын «шпионууд» байлтайб даа? — гэжэ үбгэн мүнөөшье болотор гайхалаа бараһаар.—Хөөр аханарни «япон шпионууд» гээшэ гэжэ хардуулһан юм. Тэрэ гушаад онуудта манай Ахаһаа хамта дээрээ далаад хүн абаашагдаа һэн. Сэбэр хүниие хардаха хара һанаатайшуул олон байгаа. Юу хэлэхэб, бүхы ажабайдалдамнай хараа юумэн сагаанаа булижа байгаа. Хүниие худалаар хардаһан нэгэ хүн хожомынь бөөжо үхэһэн юм гэжэ дуулаа һэм. Тэд тэдэнэй дунда һэшхэлтэй зон хөөр-нэгэн лэ һааб даа.

Бүхы орон ссомнай мэтэ, Ахын аймагта иимэрхүү үйлэ хэрэгүүдэй һүжэржэ байхада, гэнтэ агууехэ дайн эхилшоо һэн.

1942 оной февраль һарын эхиндэ С. Ж. Самаев баруун фронт руу мордсобо. Фашис булимтаргашадтай эрэлхэг зоримгойгоор тэмсэжэ яваатараа, 1943 оной зун Белая Церковь хото шадар шанга тулалдаанай үедэ хүл руугаа хүндөөр шархаташабэ. Иигэжэ госпитальдо ороод, ааяр 6 һара соо аргалуулһан юм.

Тэндэһээ табигдахадаа, сэрэгэй албанай урда эзргэдэ ябаха аргагүй гүүлэнэн байгаа. Тиигээд лэ дайнай дүүрэтэр ара талада ябажа гараа һэн. Баруун дайнай түгсөөд, зүүн тээ байлдаанай эхилхэдэ, тиишээ ябуулагдаба. Сэрэгтэ хэрэглэгдэхэ моридые Монголһоо асаралсадаг һэн. Шэтэдэ 1946 ондо байтараа, сэрэгэй албанһаа табигдаба.

Гэртээ бүсаад, удаан саг соо модошо дарханаар, сабхишанаар хүдэлэһэн байна. 1974 ондо һаһанайнгаа амаралтада гараа һэн. Гэр бүлэтэй боложо, үри хүүгэдээр олон, үнэр баян ажаһуугаа.

— Нэгэ бага хожомдожо, һамга ябаа гэхэдэ болохо,— гэн, Сергей Жамсаевич хүхюутэйгээр мүнэрнэ.— Аяар гушан долоо хүрэһэн хойшо гэрлээ хүм. Энээндэ шалтагаан бии. «Нюдарганай» хүбүүн аад, гэрлэбэл, бүлээ хайшан гэжэ тэжээхэбиб гэхэ мэтээр бодожолододог һэн.

Дари-Цэрэн Аюровна Базарова Тунхэнэй аймагай Туран нютагай басаган юм һэн. 1939 ондо Ахын түб Орлиг ерэжэ, столоводо хилэмэ барипшаар хүдэлжэ эхилэн юм.

Самаевтан 5 үхибүүдые үндылгөө. Тэдэнэйнь гурбаниинь хүбүүд, хөөрынь басагад юм. Эгээл ехэнь—Содном Акурович Базаров 25 жэлэй туршада вертолет жолоодожо, мүнөө хүндэтэ амаралтада таранхай. Самаев Андрей Сергеевич мүн лэ летчигой мэргэжэл шэлээ һэн. Тэрэ «Ан-24» тухэлэй самолет жолоодоно. Одхон хүбүүн—Федор Санкт-Петербург хотодохи буддын шажанай дасанай шэрээтэ—Шираб-Жамса лама гээшэ.

Басагадайнь нэгэн—Марина Сергеевна Зайганова Бэшүүрэй Хаанарые тосхон хойто гүбэ ...үйлсэнүүдэй нэгэн ...дэр томо, ногоон шэ-...р үргэлжэ хашаа дээ-...мгдана. Энэ гэрэ дай-...н ажалай ветеран Сер-...сеевич Самаев бү-...мнүүдаг юм.

...эзэн үбгэн, тэрэнэй ...шэн Дари-Цэрэн Аю-...дэнэй басаган Зоя ...гэшэд хүндэмүү-...жа абаһан байна. ...ута, буурал һахалтай ...дамин һууна. Урин ...минэрһэн нюдэдынь ...цихаралтайгаар шэр-...дуга дээлүүрэй уршу-...нь өөдэ, уруугаа хү-...Байтараа, бэе бэедээ ...өөттылдөөд сугдар-...ргей Жамсаевич ами ...гаа утахан замые ...аймагай Хүүргэ гэ-...та тэрэ 1914 ондо тү-...м. Багахан ябахадаа, ...бүүдэрээ суттаа ню-...эхин һүргүүлида ном ...эхилэн байна. Тии-...доол гурбан үбэлэй ...үргүүлида һуража ...н. Зүгөөр хүбүүн ябаа-...р уншадаг, бэшэдэг ...рдиһэн юм. Һүргүү-...баатай болоһоной ...ааганшье байгаа бэ-...нэй нэгыень үбгэн ...жа үгэбэ:

...сагта үгытэй хүн ...үргэдэжэ, шедалтай ...гаа дарагдажа байгаа ...Минии эсэгэтэн ябаа-...даһан айл юм һэн. ...шэ үзэр малай тоо-...згэдэдэг һааб даа. ...найхин хэдэн арбаад ...малтай байгаа юм. ...гэһэн үгэ, тэрээн-...ойгосо хорёсод ...тараажа эхилэн бай-...рганай» хүбүүн гүү-...нам шэнги үхибүүд ...орихо баатай бо-...ОМ үзэхээ болиһон ...ртэхи хүдэлмэридэ ...даг болобо. Арбаад ...гартаа хурса һүгэ ...рха хэжэ һураа һэн. ...абатарнь, нютаг бу-...н ажахынуудые тог-...ай һураг суу тара-...дулдэмэри ябуулат-...бэ. Хүбүүнэй гэртэ-...ы адуу мал туугда-...вдаад, хамтын ха-...гдаа һэн. Өөһэдтөө ...радаһан хөөр-нэгэн ...лма хүбүүнэй гэртэ-...йри удхэжэ, яһала ...аргатай болоһон ...ізаготовко» гэлдээд, ..., мяха, талха ...н хамаад ябашаха, ...Сергей Жамсаевич ...Баһа «репрессии» ...ратай үйлэ хэрэгүүд ...Самаевай аханарые нэгэтэ һүни хэдэн хүбүүд ерэжэ, абаад ябашаһан юм. Тэрэ гэнэнһээ хойшо хөөр хүбүүдээ гэртэхидынь хараагүй. Нэгэ хэды сагай үнгэрхэлөөр, хөөр эгэшэнэрыень баһа абаашаа бэлэй.

— Газар дайдын гүн, хүиды ссо байдаг биднэрэй дунда хаанаһаа гэнтэ элдэб эсын «шпионууд» байлтайб даа? — гэжэ үбгэн мүнөөшье болотор гайхалаа бараһаар.—Хөөр аханарни «япон шпионууд» гээшэ гэжэ хардуулһан юм. Тэрэ гушаад онуудта манай Ахаһаа хамта дээрээ далаад хүн абаашагдаа һэн. Сэбэр хүниие хардаха хара һанаатайшуул олон байгаа. Юу хэлэхэб, бүхы ажабайдалдамнай хараа юумэн сагаанаа булижа байгаа. Хүниие худалаар хардаһан нэгэ хүн хожомынь бөөжо үхэһэн юм гэжэ дуулаа һэм. Тэд тэдэнэй дунда һэшхэлтэй зон хөөр-нэгэн лэ һааб даа.

Бүхы орон ссомнай мэтэ, Ахын аймагта иимэрхүү үйлэ хэрэгүүдэй һүжэржэ байхада, гэнтэ агууехэ дайн эхилшоо һэн.

1942 оной февраль һарын эхиндэ С. Ж. Самаев баруун фронт руу мордсобо. Фашис булимтаргашадтай эрэлхэг зоримгойгоор тэмсэжэ яваатараа, 1943 оной зун Белая Церковь хото шадар шанга тулалдаанай үедэ хүл руугаа хүндөөр шархаташабэ. Иигэжэ госпитальдо ороод, ааяр 6 һара соо аргалуулһан юм.

Тэндэһээ табигдахадаа, сэрэгэй албанай урда эзргэдэ ябаха аргагүй гүүлэнэн байгаа. Тиигээд лэ дайнай дүүрэтэр ара талада ябажа гараа һэн. Баруун дайнай түгсөөд, зүүн тээ байлдаанай эхилхэдэ, тиишээ ябуулагдаба. Сэрэгтэ хэрэглэгдэхэ моридые Монголһоо асаралсадаг һэн. Шэтэдэ 1946 ондо байтараа, сэрэгэй албанһаа табигдаба.

Гэртээ бүсаад, удаан саг соо модошо дарханаар, сабхишанаар хүдэлэһэн байна. 1974 ондо һаһанайнгаа амаралтада гараа һэн. Гэр бүлэтэй боложо, үри хүүгэдээр олон, үнэр баян ажаһуугаа.

— Нэгэ бага хожомдожо, һамга ябаа гэхэдэ болохо,— гэн, Сергей Жамсаевич хүхюутэйгээр мүнэрнэ.— Аяар гушан долоо хүрэһэн хойшо гэрлээ хүм. Энээндэ шалтагаан бии. «Нюдарганай» хүбүүн аад, гэрлэбэл, бүлээ хайшан гэжэ тэжээхэбиб гэхэ мэтээр бодожолододог һэн.

Дари-Цэрэн Аюровна Базарова Тунхэнэй аймагай Туран нютагай басаган юм һэн. 1939 ондо Ахын түб Орлиг ерэжэ, столоводо хилэмэ барипшаар хүдэлжэ эхилэн юм.

Самаевтан 5 үхибүүдые үндылгөө. Тэдэнэйнь гурбаниинь хүбүүд, хөөрынь басагад юм. Эгээл ехэнь—Содном Акурович Базаров 25 жэлэй туршада вертолет жолоодожо, мүнөө хүндэтэ амаралтада таранхай. Самаев Андрей Сергеевич мүн лэ летчигой мэргэжэл шэлээ һэн. Тэрэ «Ан-24» тухэлэй самолет жолоодоно. Одхон хүбүүн—Федор Санкт-Петербург хотодохи буддын шажанай дасанай шэрээтэ—Шираб-Жамса лама гээшэ.

Басагадайнь нэгэн—Марина Сергеевна Зайганова Бэшүүрэй Хаанарые тосхон хойто гүбэ ...үйлсэнүүдэй нэгэн ...дэр томо, ногоон шэ-...р үргэлжэ хашаа дээ-...мгдана. Энэ гэрэ дай-...н ажалай ветеран Сер-...сеевич Самаев бү-...мнүүдаг юм.

...эзэн үбгэн, тэрэнэй ...шэн Дари-Цэрэн Аю-...дэнэй басаган Зоя ...гэшэд хүндэмүү-...жа абаһан байна. ...ута, буурал һахалтай ...дамин һууна. Урин ...минэрһэн нюдэдынь ...цихаралтайгаар шэр-...дуга дээлүүрэй уршу-...нь өөдэ, уруугаа хү-...Байтараа, бэе бэедээ ...өөттылдөөд сугдар-...ргей Жамсаевич ами ...гаа утахан замые ...аймагай Хүүргэ гэ-...та тэрэ 1914 ондо тү-...м. Багахан ябахадаа, ...бүүдэрээ суттаа ню-...эхин һүргүүлида ном ...эхилэн байна. Тии-...доол гурбан үбэлэй ...үргүүлида һуража ...н. Зүгөөр хүбүүн ябаа-...р уншадаг, бэшэдэг ...рдиһэн юм. Һүргүү-...баатай болоһоной ...ааганшье байгаа бэ-...нэй нэгыень үбгэн ...жа үгэбэ:

...сагта үгытэй хүн ...үргэдэжэ, шедалтай ...гаа дарагдажа байгаа ...Минии эсэгэтэн ябаа-...даһан айл юм һэн. ...шэ үзэр малай тоо-...згэдэдэг һааб даа. ...найхин хэдэн арбаад ...малтай байгаа юм. ...гэһэн үгэ, тэрээн-...ойгосо хорёсод ...тараажа эхилэн бай-...рганай» хүбүүн гүү-...нам шэнги үхибүүд ...орихо баатай бо-...ОМ үзэхээ болиһон ...ртэхи хүдэлмэридэ ...даг болобо. Арбаад ...гартаа хурса һүгэ ...рха хэжэ һураа һэн. ...абатарнь, нютаг бу-...н ажахынуудые тог-...ай һураг суу тара-...дулдэмэри ябуулат-...бэ. Хүбүүнэй гэртэ-...ы адуу мал туугда-...вдаад, хамтын ха-...гдаа һэн. Өөһэдтөө ...радаһан хөөр-нэгэн ...лма хүбүүнэй гэртэ-...йри удхэжэ, яһала ...аргатай болоһон ...ізаготовко» гэлдээд, ..., мяха, талха ...н хамаад ябашаха, ...Сергей Жамсаевич ...Баһа «репрессии» ...ратай үйлэ хэрэгүүд ...Самаевай аханарые нэгэтэ һүни хэдэн хүбүүд ерэжэ, абаад ябашаһан юм. Тэрэ гэнэнһээ хойшо хөөр хүбүүдээ гэртэхидынь хараагүй. Нэгэ хэды сагай үнгэрхэлөөр, хөөр эгэшэнэрыень баһа абаашаа бэлэй.

— Газар дайдын гүн, хүиды ссо байдаг биднэрэй дунда хаанаһаа гэнтэ элдэб эсын «шпионууд» байлтайб даа? — гэжэ үбгэн мүнөөшье болотор гайхалаа бараһаар.—Хөөр аханарни «япон шпионууд» гээшэ гэжэ хардуулһан юм. Тэрэ гушаад онуудта манай Ахаһаа хамта дээрээ далаад хүн абаашагдаа һэн. Сэбэр хүниие хардаха хара һанаатайшуул олон байгаа. Юу хэлэхэб, бүхы ажабайдалдамнай хараа юумэн сагаанаа булижа байгаа. Хүниие худалаар хардаһан нэгэ хүн хожомынь бөөжо үхэһэн юм гэжэ дуулаа һэм. Тэд тэдэнэй дунда һэшхэлтэй зон хөөр-нэгэн лэ һааб даа.

Бүхы орон ссомнай мэтэ, Ахын аймагта иимэрхүү үйлэ хэрэгүүдэй һүжэржэ байхада, гэнтэ агууехэ дайн эхилшоо һэн.

1942 оной февраль һарын эхиндэ С. Ж. Самаев баруун фронт руу мордсобо. Фашис булимтаргашадтай эрэлхэг зоримгойгоор тэмсэжэ яваатараа, 1943 оной зун Белая Церковь хото шадар шанга тулалдаанай үедэ хүл руугаа хүндөөр шархаташабэ. Иигэжэ госпитальдо ороод, ааяр 6 һара соо аргалуулһан юм.

Тэндэһээ табигдахадаа, сэрэгэй албанай урда эзргэдэ ябаха аргагүй гүүлэнэн байгаа. Тиигээд лэ дайнай дүүрэтэр ара талада ябажа гараа һэн. Баруун дайнай түгсөөд, зүүн тээ байлдаанай эхилхэдэ, тиишээ ябуулагдаба. Сэрэгтэ хэрэглэгдэхэ моридые Монголһоо асаралсадаг һэн. Шэтэдэ 1946 ондо байтараа, сэрэгэй албанһаа табигдаба.

Гэртээ бүсаад, удаан саг соо модошо дарханаар, сабхишанаар хүдэлэһэн байна. 1974 ондо һаһанайнгаа амаралтада гараа һэн. Гэр бүлэтэй боложо, үри хүүгэдээр олон, үнэр баян ажаһуугаа.

— Нэгэ бага хожомдожо, һамга ябаа гэхэдэ болохо,— гэн, Сергей Жамсаевич хүхюутэйгээр мүнэрнэ.— Аяар гушан долоо хүрэһэн хойшо гэрлээ хүм. Энээндэ шалтагаан бии. «Нюдарганай» хүбүүн аад, гэрлэбэл, бүлээ хайшан гэжэ тэжээхэбиб гэхэ мэтээр бодожолододог һэн.

Дари-Цэрэн Аюровна Базарова Тунхэнэй аймагай Туран нютагай басаган юм һэн. 1939 ондо Ахын түб Орлиг ерэжэ, столоводо хилэмэ барипшаар хүдэлжэ эхилэн юм.

Самаевтан 5 үхибүүдые үндылгөө. Тэдэнэйнь гурбаниинь хүбүүд, хөөрынь басагад юм. Эгээл ехэнь—Содном Акурович Базаров 25 жэлэй туршада вертолет жолоодожо, мүнөө хүндэтэ амаралтада таранхай. Самаев Андрей Сергеевич мүн лэ летчигой мэргэжэл шэлээ һэн. Тэрэ «Ан-24» тухэлэй самолет жолоодоно. Одхон хүбүүн—Федор Санкт-Петербург хотодохи буддын шажанай дасанай шэрээтэ—Шираб-Жамса лама гээшэ.

Басагадайнь нэгэн—Марина Сергеевна Зайганова Бэшүүрэй

ФОТОРЕПОРТАЖ

Олимпиадын дүнгөөр

«Түрэл хэлэмнай-түшэг хэшэгнай» гэһэн нэрэтэй буряад хэлэнэй ба литературын олимпиада үнгэргэгдэбэ. Эндэ уран гэртанай, оюун бэлигтэнэй бүтээлнүүд харагдаа. Улхасаагай, Гондын дунда һургуулинуудай һурагшад «Хонхс» гэжэ нэрэтэй шүлэгэй альманах асараа, Мужыхын шабинар модон дээрэ һиилэжэ хэһэн «Дангина», «Цыремпил», «Ульгэршэн»—гэһэн бүтээлнүүдые асаржа, сугларагшадай дунда гайхал таталаа. Эдир шүлэгшэд, бэшэгшэд соо Владимир Дашинимаев илажа гараба. Хоёрдохи һуурие Иисэнгын һургуулиһаа Сэсэгма Цыдыпова, Баярма Гомбоева гэгшэд эзэлһэн байба.

16 ульгэршэн соо Мужыхын дунда һургуулиин 8-дахи классай һурагша Гомбо Цыренжапов илаба. Ульгэршэд хүн зониие гайхуулаа. Тэдэнэр сээжээр олон ульгэрнүүдые һайн мэдэхэ байһанаа гэршэлбэ. Иисэнгэһээ Баяр Цыренжапсв мүн лэ һайн ульгэр хөөрэжэ, олондо һайшаагдаа. Бэшэмэл зохёолнуудые найруулагшадай дунда Б. Цыбиков илажа, «Абай Гэсэрэй» эхэнэрнүүдэй образуудые зохидоор харуулаа. Бэшэһэн зохёолоо сээжээр уншаһан мэтэ тон һайнаар, бэрхээр сугларагшадта хөөрэжэ үгэбэ.

Буряад уран зохёолшодой бүтээлнүүд соо һоё һайн зурагуудые хэгшэдэй дундаһаа Хубита Ешеев илажа гараа. Мужыхынхидай модон дээрэ һиилэжэ бүтээһэн «Дангина», «Ульгэршэн», «Цыремпил» гэһэн орёо худэлмэридэ нэгэдэхи һуури олгогдобо. Олимпиадада илажа гарагшад апрель һарада үнгэргэгдэхэ республикын олимпиадада хабаадаха эрхэдэ хүртэбэ.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: жюри худэлнэ; Улхасаа нютаг тухай шүлэг уншагдана; ульгэршэн Г. Цыренжапов.

Э. БУДАЕВАЙ фототекст.

Нигүүлэсхы сэдьхэлэй уряагаар

НЁДОНДОНОЙХИҺОО ДУТУУГҮЙГӨӨР

Улаан Хэрээһэнэй Россин бүлгэмэй Буряадай отделениинхид үнгэрһэн жэлдэ ялала урагшатай һайнаар худэлөо гэхэдэ болохо. Илангаяа мүнгэн һангай талаар түсэб һайнаар дүүргэгдээ. Энээнһээ эмхидхэлэй бүхы худэлмэриинай, һуража байгаа залуушуултай ябуулдаг ниитэ-агитационно, мүн һэргылэлгын, бэе махабадаа элүүржүүлгын, санитарно-хамгаалалгын худэлмэринүүдые эмхидхэлгэ дулдыдана. Юуб гэхэдэ, эдэ худэлмэринүүдэй түлөө мүнгэн туһаламжа манай бүлгэмдэ үзүүлэгдэдэггүй.

Үнгэрһэн 1991 оной мүнгэн һангайнай түсэб 152 мянган тухэриг байгаа. Эндэһээ 96 мянган түхэригынь бүлгэмэй гэшүүдэй хубиин түлбэрнин мүнгэн болоно. Улаан Хэрээһэнэй бүлгэмэй худэлмэрилэгшэдэй эдэбхи үүсхэл ехэтэйгээр ажаллаһанай, олон янзын ажал ябуулганай ашаар, хараалагдаһан түсэбнай хоёр дахин үлүүлэгдөө. Эндэ манай Улаан Хэрээһэнэй бүлгэмэй республикын комитедэй үнгэрһэн жэлэй сентябриин 28-да эмхидхэһэн аукционһоо аяар 90 мянга гаран тухэриг олзо доход ороһон байна.

Бүлгэмэймнай Захаамнай (түрүүлэгшэнь С. М. Пашкевич), Загарайн (түрүүлэгшэнь А. К. Афанасьева), Яруунын (түрүүлэгшэнь О. Б. Цырендоржиева), Хурамхаанай (түрүүлэгшэнь Т. Т. Шапонаева), Түнхэнэй (түрүүлэгшэнь Е. Б. Васильева) районно комитедүүд, мүн городской комитет (түрүүлэгшэнь Г. А. Гылыкова) илангаяа ашаг үрэ ехэтэйгээр худэлжэ, түсэбээ холо үлүүлээ.

Манай бүлгэмэй гол худэлмэринүүдэй нэгэн гэхэдэ, ажаһуудалай-социальна туһаламжа үзүүлгэ болоно. Энэ таалаар нигүүлэсхы сэдьхэлэй медицинын 35 сестрануудай үтэлжэ гансаардаһан 653 үбшэнтэнние хангаһан, харууһалһан байна. Улаан Хэрээһэнэй бүлгэмэйхидэй үүсхэлые республикын Элүүрые хамгаалгын министерствын дэмжэһэлэй ашаар нигүүлэсхы сэдьхэлэй сестрануудай наһатай, гансаардаһан үбшэнтэнние харууһалдаг байшан нээгдээ һэн. Мүнөө энэ байшанда наһатайшуул бэеэ эмшэлхэһээ гадна, амарна, һайн шапартай эдэендэ хүртэнэ. Гадна нигүүлэсхы сэдьхэлэй 15 сестрануд үтэлжэ гансаардаһан, харууһагүй хүнүүдые гэртэнь хангана. Энэ худэлмэридэ ороидоол 15 хүн хабаададаг. Тэд тэдэнэртэ ута гэгшын оошорто байжа, сүүмхээр дүүрэн эдээ шэрэлжэ, гэрнүүдэй дээдын дабхарнуудта үгсэхэнь, тиимэшье болэн бэшэ. Хэрбээ үбшэнтэндэ эдээ оошоргүйгөөр абаха гээ һаа, далан хараалда хүртэдэг байна ха юм. Тиимэлээ нигүүлэсхы сэдьхэлэй сестрануд ороидоол 2—3 жэл худэлһэнэйнгөө удаа ябашадаг, юуб гэхэдэ, тэдэнэртэ ямаршье хүнгэлэлтэ, дэмжэлгэ гэжэ үгы ха юм. Харин бидэ тэдэнние гүйжа яданабди. Бодоод үзэхэдэ, хэн лэ иимэ хүшэр, харюусалгатай худэлмэридэ багахан салин дээрэ худэлхэб даа. Манай бүлгэм энэ асуудалаар дээдын зургааануудта нэгэнтэ бэшэ хандаһан байха, теэд хэншье бидэндэ туһалнагүй. Энэ асуудалые зүб мүрэөрнь шиидхэхэ талаар худэлмэриеэ ушоол үргэлжэлүүлхэбди.

Нигүүлэсхы сэдьхэлэй сестрануд: Хурамхаанһаа — П. П. Белоусова, Г. П. Кулешова, С. Р. Степанова, Хяагтаһаа — Л. А. Собашникова, Ивалгаһаа — Е. Н. Борсоева, Гусиноозерскһоо — Г. Г. Глушко, Түрүнтаевагаа — М. В. Коношенкина болон бусад тухай наһатайшуул ехэ халуун, һайн үгэнүүдые бэшэдэг.

Бидэ үнгэрэн жэлдэ ФРГ-һээ гуманитарна туһаламжын 100 посылка абажа, тэдэнээ харууһан дороо байһан хүнүүдтээ хубаагаа һэмди. Эдэ посылкануудай 60-шиинь Улаан-Удын үбгэржэ гансаардагшадта, 40-ыень худөө район эльгээгээбди.

Улаан Хэрээһэнэй республикын ба хотын комитедүүд үнгэрһэн жэлдэ гансаардаһан үбгэд, хүгшэдтэ удхэрүүлэгдэһэн һү, тушенко, печени, конфетэ гэхэ мэтые худалдан абажа, Рождествогой бэлэг болгон барюулаа һэн. Тиихэдэ худөөһөө ерэжэ, үши удаан саг соо республиканска больницада эмшэлүүлжэ байһан үхибүүдтэ, мүн сэдьхэлэй үбшэнтэнэй больницада эмшэлүүлэгшэдтэ, хүүгэдэй специрнёмнигуудта саг зуура байһан үхибүүдтэ Шэнэ жэлэй бэлэгүүдые абажа үгөөбди. Улаан-Хэрээһэнэй бүлгэмэй городской комитет эдэ больницануудые шефтээ абаад, ходо туһалжа байдаг. Тиихэдэ манай бүлгэм Буряадай интернационалист - сэрэгшэдэй советдэй харилсаа холбоо байгуулжа, элдэб хэмжээ ябуулганууд үнгэргэхэдэнь туһалдаг.

Гадна техническэ дунда мэргэжэлэй училищинуудта, дунда һургуулинуудта һурадаг үхибүүдые медико-санитарна бэлэдхэл гаргуулха, нарин сэбэрээр хүмүүжүүлхэ талаар худэлмэри баһа ябуулагдадаг. Жэшээлхэдэ, үнгэрһэн жэлдэ һургуулинууд хоорондо «Санитарна эрхим пост» гэһэн конкурс эмхидхэжэ, эндэ эрхимлэһэн 28 һурагшадые Монгол оронай «Найрамдал» гэжэ улас-хоорондын үхибүүдэй лагерьта амархыень эльгээгээ һэмди. Энэ конкурсдо шалгарһан бусад үхибүүд Дээдэ-Онгостойдохи «Зорька» гэжэ лагерьта амараа.

Санитарно-хамгаалгын талаар гэхэдэ, һүүлэй хоёр жэлэй туршада орон доторхи байдалһаа уламжалан, Улаан Хэрээһэнэй бүлгэмэй комитедүүд предприятинууд дээгүүр, колхоз, совхозуудта санитарна дружина, постнуудые эмхидхэхэ худэлмэриеэ зогсоонхой. Тиимэһээ бидэ сохэхидээ түлөөһүгүйгөөр шуһала тушааха талаар хүнүүдэй дунда ойлгуулажжын худэлмэри ябуулаабди. Энэнье жэлдэ худэлмэриеэ бүри эршэтэйгээр ябуулхые хараалнабди. Гадна олон үхибүүдтэй гэр бүлэдэ, муу хангалтатай, гансаардаһан үбгэд, хүгшэдтэ, уһанай нэмэхэдэ хохидолдо ороидоо 28 мянган тухэригэй туһаламжа үзүүлэгдээ һэн.

Харин энэ жэлдэ ажал худэлмэриеэ бүри урагшатай һайнаар ябуулхын тула ажахын тоосоонай гуримаар худэлдэг болоһон хадаа гэшүүдэйнгээ түлбэри 2 дахин ехэ болгохо хэрэгтэй. Мүн мүнгэн һангайнгаа түсэб бэлүүлхын тула элдэб аукционнуудые, лотерейнүүдые, ярмарканууде, тэдхэмжэ үзүүлэлгын үдэшэнүүдые, концертнүүдые болон бусад хэмкээ ябуулганууде эмхидхэхэбди. Энэ жэлнай үнгэрһэн жэлэйхинээ дутуугүй һайнаар үнгэрхэ бээ гэжэ найданабди.

В. БАЛДАНОВА.
Улаан Хэрээһэнэй Россин бүлгэмэй Буряадай отделениин түрүүлэгшэ.

Уншагшын һанамжа

«ЮУСА ТОБШЫЕ» УНШААД...

...й нюуса тобшо» ...ле поэт Чимит-Рыг-...лова буряад хэлэн ...улжа гаргаһан бай-...ном дотор ород ...ирэнэй. Оо...уулга ...болоо һа... поэт ...ипов уйан буряад ...н һайнаар ...ирууул-...Энэ номые ...ншаад, ...эд, манай буряад ...ан монгол хэлэн ...дүгэ байна гэжэ ...р.

...тобшо» дотор хэ-...гүүдэ үнэн зүбөөр ...тула зоной һонир-...Аяар долоон зуу-...саана бэшэгдэһэн ...йнаар хадуугда-...бол дотор манай ...нютагуудай нэрэ-...нэрэнүүд олон.

...Чингис хаанай ехэ ...ө үхинэй эхэ, Дэй ...ан Цотан гэжэ ...й. Самсаалай эхи-...гсөөд, Шара-Бэл-...о уруудаад ошо-...» гэжэ нэрэтэй ...аймагта бии.

...нюуса тобшыг» ...граф дотор унша-...нүүжэн дүүнэртээ ...онһоо нүүжэ, Хэр-...й эхин Бүргиин ...ие нютаглаба. Мүн ...граф харая. «Тоо-...нуухын үгые со-...адли хөөр түмэн ...мордоод, Бур-...й үбэрөөр Хэрлэ-...рөөвые шэглэн яба-...ие Тэмүүжэн дуу-...эрьеһэ худэлжэ, ...нуной үбэрөөр Түн-...нүүжэ, Тана гор-...хондо ошожо бууба», — гэжэ бэшээтэй.

Захаминда Бүргэ гэжэ тосхон бии. «Нюуса тобшынгоо» нюурнуудые үшөө саашань һэхэжэ харая. «Тэрээндэнь Таян хаан ехээр уурлажа хэлэбэ: «Үхэхэ амин, зобохо бэе булта нэгэн адли бээ». Тиимэ хадань хадхалдая»,—гэжэ Хачир усанһаа худэлжэ, Тамир руу ябаад, Орхониие гаталжа, Наху гүнэй зүүн хормойе дайран, Цахир могод гэдэг газар хүрэжэ ерэбэ»,—гэжэ 195-дахи параграф дотор бэшэгдэнхэй.

Урдань Захаминай аймагай түб байһан Цахир гэжэ нютаг манда бии. Тиимэһээ манай элинсэг хулинсагууд нүүдэлшэ ерад һэн тула мүнөө байһан Захаминай аймаг хүрэжэ ерээд, эдэ нэрэнүүдые манай нютагуудта үгэһэн байжа болоо. Тиихэдээ бидэнэр Чингис хаанай үри һадаһад болоно гүбди?

Захаминда Хамни, Уһан-Хамни гэжэ нютагууд бии юм. Эдэ нэрэнүүдые зарим эрдэмтэд «хамни» гэжэ ород үгэһөө гараа хаш гэжэ багсаамжалдаг. Теэд энэнь буруу хэбэртэй. Хамни гээшэ ёһотойл буряад-монгол үгэ гэжэ бидэ хэлэхэ байнабди. Өөрынгөө хаанние хүндэлжэ, зониинь «хаамни» гэжэ нэрлэдэг байгаа гэжэ һанахаар. Теэдшье эдэ нэрэнүүдэй ород зоной эндэ нютагжахаһаа урид бии болоһониинь дамжаггүй.

«Монголой нюуса тобшые» уншажа, элинсэг хулинсагайнгаа түүхэтэй тон дүтөөр танилсаял гэжэ үрэалха байнаб.

С. ЦЫБЕНОВ.

Хүн ба хуули

ТУҺАЛХААР САГ ТУЛАА

Һүүлэй үедэ орон доторнай ехэ олон элдэб эсын хубилалтануд боложо байна гэжэ бидэ мэдэнэбди. Тиихэдэ бүхы юумэнэй үнэ сэн нэмээ. Эдэ бүгэдэһөө боложо, гэмтэ ябуулганууд һүүлэй үедэ олошороод байна.

Үнгэрһэн жэлдэ манай республика дотор 19 мянган гэмтэ ябуулганууд хэгдэһэн байна гээд мэдээсэе. Гэбэшье дотоодын хэрэгүүдэй органуудай худэлмэрилэгшэд бусадшье гүрэнэй органуудтай, ниитын эмхинүүдтэй хамта гэмтэ ябуулгануудай тоо һүүлэй гурбан жэлдэ яһала үсөөрүүлһэн байха юм.

Үнгэрһэн жэлэй дүнгүүдые түрүүшын жэлнүүдэй дүнгүүдтэй сасуулхада, хүниие зорюута алаха, хүсөөр эдлэхэ ушарнуудай, хуулинаһа гүйсөөгүй үхибүүдэй хэһэн гэмтэ ябуулгануудай, харгын-транспортна гэнэ усалнуудай, түймэрнүүдэй тоо нилээд хороод байна. Тиихэдэ республикын МВД-гэй дэргэдэ элдэб эсын гэмтэ ябуулганууде хэдэг мафиозно бүлэгүүдтэй тэмсэхэ подразделени бии болгогдоһон юм. Энэ подразделени гэмтэ ябуулганууде хэдэг 13 бүлэгые нёдондо усадхаһан байна. Гадна эдэ бүлэгүүдэй гэшүүдһээ 2 буу, килограмм хахад наркотик, 103 грамм алта, мүнгэ мүн бэшэшье юумэн хуряагдаа. Тиихэ

АРАДАА НЭРЛҮҮЛХЭ БАЙХА

«Арюун гоохон Ангар-дүүхэй» гэжэ балет-поэмэ Буряадай Үрэнэй оперо болон баледэй театрай репертуарые аяар хори гаран жэлэй туршада шэмэглэнэ.

Буурал үбгэн Байгал далайн басаган Ангар дүүхэй Енисей хоёрой бэе бэдэхэ дурлахада, эдэ хоёрой жаргалаа эдлэхэдэ, хара мэхэтэй Хуй Хара Һалхин Һаад түбэг ушаруулха гэжэ оролдоно. Тэрэ Ангар-дүүхэйдэ, илангаяа тэрэнэй баян энжэ заһалдань һанаархажа, буурал Байгалай урдуур һаймһаржа, этигэл найдалдань хүртэнэ.

Хуй Хара Һалхинай хара аргаар Енисейн түхэл маягые абаашье һаань, дурлаһан Енисейдээ үнэн сэхэ Ангар-дүүхэй тэрэнэй хорото бодолые таана. Байгал далай Хуй Хара Һалхинай хара мэхые мэдэхэдээ ехээр уурлажа, тэрэниие намнан үлдэнэ. Удаань Енисей туйлай ехэ тулалдаанда Хуй Хара Һалхиниие диилэжэ, Байгал далай Енисей-баатар Ангар-дүүхэй хоёрто аза жаргал үршөөнэ.

Одоол эндэ хоёр агуухэхэ мүрэнүүд — Ангар Енисей хоёр нийлэжэ, арад зон энэ илалтые магтан түүрээнэ. Удха шанарайнгаашье, уран шэмэглэлэйнгээшье талаар гоё һайхан энэ баледые хорахадаа, зүрхэ сэдьхэлэй үярмаар лэ даа.

Һаяхан январь һарын һүүлшын үдэрнүүдтэ энэ суута баледэй гол рольнуудта зохёохы ажалайнгаа түрүүшын алхамуудые хэжэ байһан залуу артистнууд наадаба. Улаан-Удын хореографийн училищи хоёр-дүрбэн жэлэй саана дүүргэһэн эдир залуу артистнууд харагшадай урда бэлиг шадабарингаа шанга шалгалта бариба гээшэ. Арюун гоохон Ангар-дүүхэйн ролиие залуу балеринэ Марина Лубсанова, Енисейн ролиие Батор Надмитов, Хуй Хара Һалхинай ролиие Зоригто Хусаев гэгшэд удха түгэлдэр, уян нугархайгаар гүйсэдхэжэ, харагшадай һайшаал магтаалда хүртөө.

Би өөрөөшье энэ зүжэгые дахинаа хаража байхадаа, Буряад орондомнай иимэ бэрхэ, иимэ уян нугархай, өөрынгөө ажалда, искусствада үнэн зүрхэнһөө дурлаһан залуу хүбүүд, басагад урган гаража байна гэжэ ойлгоод баярлаа һэм.

Буряад дуу, хатарай шэдитэ хүгжэмэй аялга доро залуу балеринэ Марина Лубсановагай Байгал далайн үзэсхэлэн гоё эрьедэ хатархада, байгаали, хүгжэм, хатар хуу нийлэжэ, Ангар-дүүхэйн агуу хүсэн, дуран, эрмэлзэл хүдэлсэ бүхэндэнь хүсэд харагданал даа. Оршон тойронхи байгаалитаяа бахархан танилсажа байһан, Енисей-баатартай уулзажа баярлаһан, дурлаһан Ангар-дүүхэйн хатарые харахада, ямар гоё гээшэб! Сэхыень хэлэхэдэ, энэ балет эхинһээ дүүрэтэрээ хүнэйл сэдьхэл зүрхэ хүдэлгэмөөр лэ.

Балетнэ энэ зүжэгтэ Енисейн ролиие залуу артист Батор Надмитов, Хуй Хара Һалхинай ролиие Зоригто Хусаев гэгшэд мүн лэ шадамар бэрхээр, уян нугархайгаар гүйсэдхэжэ шадаа. Тиихэдэ, Хуй Хара Һалхинай сэрэгшэдэй, бөөнэрэй, загаһадай, мүн мэдэлдэ абтаһан басагадай хатарнуудые Буряадай баледэй залуу халаан яһала һайнаар, һанаһанһаа үлүүгээр гүйсэдхоо гэжэ тэмдэглэмээр.

Балетнэ зүжэгэй забһарлалай үедэ театрай балетмейстер-репетитор, РСФСР-эй арадай артист Петр Тимофеевич Абашеевтэй хөөрэлдэхэдэ, нигэжэ хэлээ һэн:

— Мүнөө юундэ имагтал һаял хореографийн училищи дүүргэһэн залуушуулда иимэ шанга, хүндэ рольнуудые гүйсэдхэхые даалгаабибди гэхэдэ, нэгэдэхеэр, манай Буряадай баледтэ шэнэ, залуу халаалние бэлдэлгын шата эхилбэ. Хоёрдохёор, манай училищи эгээл түрүүн театрайнгаа тайзан дээрэ хатарха артистнарые бэлдэнэ гээшэ бэд даа. Теэд эллдэбын ушар шалтагаанһаа боложо, жэшээлхэдэ, залуу бэлигтэй артистнарые ажалайнь намтарай эхинһээ дэмжэдэггүй, ехэ рольнуудые даалгахаяа зүрхэсэдэггүй һэн туламнай олон залуушуулнай ороной бусад хотонуудаар таража, тэндэхи балетнэ театрнуудта, хатарай ансамбльнуудта хүдэлнэ. Үгы һаа, шэлэһэн мэргэжэлээ орхижо, ондоо мэргэжэлдэ һураха баатай болоно. Иимэ байдалһаа гарахын тула залуу артистнартаа баһал тайзанаа сүлөөлхэ ёһотой болонобди.

— Энэ баледэй гол рольнуудта наадаһан залуу артистнар тухай өөрынгөө һанамжаар хубаалдыт.

— Марина Лубсанова тухай эгээл түрүүн хэлэһүү. Энэ хүмнай 1990 ондо Улаан-Удын хореографийн училищи дүүргээ. Тэрэ эхинһээ Ольга Шариповна Короткованай класста һуралсалаа эхилээд, Татьяна Михайловна Муруевагай хүтэлбэри доро дүүргэһэн байна. Марина манай училищида һуража эхилһэнһээ хойшо ерээдүйдэ бэлигтэй бэрхэ, уян нугархай хатаршан болохо байһанаа харуулжа эхилээ һэн. Энэ баледтэ Ангар-дүүхэйн ролиие ямараар гүйсэдхэхыень хаража байгаа бэшэ гүт? Оройдоол хоёрдохи жэлээ театрай балетнэ труппада хүдэлжэ байһан аад, ямар бэрхээр хатарна гээшэб! Энэ басаган манай баледэй ерээдүйн этигэл, найдабари гэхэдэ, огто алдуу болохогүй. Мүнөө баһал залуу артистнартай «Хун шубуута нуур» гэжэ зүжэг табихаяа бэлдэжэ байнабди. Эндэ Марина мүн лэ гол парти гүйсэдхэхэ.

Тиихэдэ Батор Надмитов, Зоригто Хусаев тухай хэлэхэ болоходо, эдэ нүхэднай баһал залуу бэрхэ, бэлигтэй артистнуудай тоодо аргагүй оронол даа. Эдэ хүбүүднай хүдэлмэришэ бэрхэ, зориһоо бэелүүлжэ һаладаг һайн һайхан заншалтай. Батор Зоригто хоёр ерээдүйдэ манай Буряадай баледэй одод болохо гэжэ би этигэнэб.

Урандаа ороноймнай, тэрэ тоодо Буряадаймнай баледэй суута хатаршан байһан Петр Тимофеевич Абашеевэй һанамжые хэды зүб гэжэ тоолоошье һаа, зал соо һуһан харагшадтай хөөрэлдэхэ гэжэ бодобоб.

— Би өөрынгөө басаган Оюунатай Марина хани басаганайнь Ангар-дүүхэйн ролиие гүйсэдхэхые харахаяа мүнөөлэр зоригжо ерэбэб. Би өөрөө техническэ мэргэжэлэй 10-дахи училищида багшалдагби. Гэбэшье баледтэ, харо